

Załącznik
do uchwały Nr 2010/23
Zarządu Województwa Małopolskiego
z dnia 24 października 2023 r.

**Program integracji imigrantów
w województwie małopolskim
„Małopolska otwarta”**

Kraków 2023

Program integracji imigrantów w województwie małopolskim „Małopolska otwarta” stanowi załącznik do uchwały nr 2010/23 Zarządu Województwa Małopolskiego z 24 października 2023 roku.

Prace nad *Programem integracji imigrantów w województwie małopolskim* prowadzone były w ramach projektu „Małopolska otwarta” realizowanego przez Wojewodę Małopolskiego i Województwo Małopolskie, współfinansowanego z Programu Krajowego Funduszu Azylu, Migracji i Integracji.

Wyłączna odpowiedzialność za wyrażone opinie spoczywa na autorach i Komisja Europejska oraz Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji nie ponoszą odpowiedzialności za sposób wykorzystania udostępnionych informacji.

SPIS TREŚCI

WYKAZ OKREŚLEŃ I SKRÓTÓW	4
WSTĘP	6
GŁÓWNE WNIOSKI Z DIAGNOZY	8
Struktura społeczności imigrantów w Małopolsce	8
Rynek pracy	9
Edukacja	10
Promocja i ochrona zdrowia	13
Mieszkalnictwo	14
Pomoc społeczna i inne świadczenia publiczne	15
Relacje społeczne	15
CEL GŁÓWNY	18
CELE SZCZEGÓŁOWE I KIERUNKI DZIAŁAŃ	19
Obszar 1. Skuteczna INFORMACJA	21
CS 1.1 Zapewnienie kompleksowej i aktualnej informacji dla imigrantów	21
CS 1.2 Zwiększanie otwartości instytucji publicznych na imigrantów jako pełnoprawnych odbiorców ich usług	23
Obszar 2. Wyższe KOMPETENCJE językowe i międzykulturowe	24
CS 2.1 Zwiększanie poziomu kompetencji językowych imigrantów oraz społeczeństwa przyjmującego	24
CS 2.2 Zwiększanie poziomu kompetencji międzykulturowych i dialogu międzykulturowego	25
CS 2.3 Ułatwianie procesu adaptacji imigrantów w nowym środowisku	27
Obszar 3. Zagospodarowany POTENCJAŁ	29
CS 3.1 Poprawa dostępu imigrantów do zatrudnienia odpowiadającego ich umiejętnościom i doświadczeniu, z uwzględnieniem potrzeb małopolskiego rynku pracy	29
CS 3.2 Ułatwianie imigrantom prowadzenia działalności gospodarczej	33
Obszar 4. WSPARCIE ułatwiające integrację	34
CS 4.1 Zapewnienie bezpiecznego, niedyskryminującego i wspierającego środowiska edukacyjnego	34
CS 4.2 Zwiększenie dostępu imigrantów do opieki zdrowotnej	38
CS 4.3 Ułatwienie imigrantom dostępu do rynku mieszkaniowego	39
Obszar 5. WSPÓŁPRACA i integrująca POLITYKA PUBLICZNA	41
CS 5.1 Wzmocnienie współpracy różnych środowisk zajmujących się tematyką migracji i integracji	41
CS 5.2 Usprawnienie procesu legalizacji pobytu i pracy	42
CS 5.3 Uwzględnianie w polityce publicznej zagadnień migracyjnych	43
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	46
SYSTEM MONITOROWANIA, EWALUACJI I AKTUALIZACJI PROGRAMU	47

WYKAZ OKREŚLEŃ I SKRÓTÓW

CSR	społeczna odpowiedzialność biznesu (Corporate Social Responsibility)
cudzoziemiec	zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 519 z późn. zm.) – każdy, kto nie posiada obywatelstwa polskiego
FAMI	Fundusz Azylu, Migracji i Integracji na lata 2021-2027
FEM	Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027
FERS	Program Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027
GOPS	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
GUS	Główny Urząd Statystyczny
imigranci	osoby przybyłe z zagranicy do danego kraju przyjmującego z intencją pobytu czasowego lub długoterminowego
imigranci ekonomiczni	w niniejszym opracowaniu termin ten odnosi się do osób, które decydują się zmienić kraj zamieszkania w celu poprawy jakości życia, głównie z pobudek ekonomicznych
imigranci przymusowi	w niniejszym opracowaniu termin ten odnosi się do osób, które zostają przymuszone do opuszczenia swojego kraju, najczęściej ze względu na prześladowania lub konflikt zbrojny
IOM	Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (International Organization for Migration)
JST	jednostki samorządu terytorialnego
KPT	Krakowski Park Technologiczny
MCDN	Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli
MOPS	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
MMŚP	mikroprzedsiębiorstwa oraz małe i średnie przedsiębiorstwa
MUW	Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie
NFZ	Narodowy Fundusz Zdrowia
NGO	organizacje pozarządowe (non governmental organization)
obywatele państw trzecich	cudzoziemcy niebędący obywatelami Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego czy Szwajcarii
OIK	Ośrodek Interwencji Kryzysowej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
Program	Program integracji imigrantów w województwie małopolskim „Małopolska otwarta”
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

uchodźcy wojenni z Ukrainy	w niniejszym opracowaniu termin ten odnosi się do obywateli Ukrainy oraz członków ich rodzin niebędących obywatelami Ukrainy, którzy przyjechali do Polski z Ukrainy po 24 lutego 2022 roku w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa; mimo iż formalnie osoby te nie posiadają statusu uchodźcy, używamy tego określenia, aby adekwatnie oddać specyfikę tej grupy
UNHCR	Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych do Spraw Uchodźców (United Nations High Commissioner for Refugees)
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Krakowie

WSTĘP

W Małopolsce przybywa cudzoziemców z różnych części świata i z różnych kręgów kulturowych, a z uwagi na zmiany o charakterze geopolitycznym, gospodarczym i klimatycznym można spodziewać się, że będzie pojawiać się ich coraz więcej. Wzrasta liczba przybyszów z Azji, Ameryki Południowej i Afryki, a ze względu na sytuację polityczną w Białorusi spodziewany jest dalszy znaczący wzrost migracji z tego kraju. Prawdopodobne jest również długoterminowe lub stałe osiedlenie się w Małopolsce części obywateli Ukrainy, którzy wyjechali z ojczyzny w związku z agresją rosyjską na ich kraj. Trudno przewidzieć, jak rozwijać się będzie sytuacja migracyjna, dlatego warto być przygotowanym na różne warianty. Z pewnością należy też zarządzać tym procesem, aby stwarzać warunki dla jak najlepszego zagospodarowania potencjału nowych mieszkańców regionu, z korzyścią dla obu stron. Migracje mogą wiązać się też z napięciami i konfliktami na tle kulturowym, etnicznym, narodowym czy wyznaniowym, którym władze publiczne, w ramach swoich kompetencji, powinny zapobiegać, a jeśli nie jest to możliwe, minimalizować je.

W zarządzaniu migracjami kluczowa jest skuteczna polityka integracyjna, która ma zasadnicze znaczenie dla spójności społecznej i rozwoju gospodarczego. Integracja nie jest łatwa – to proces długotrwały i złożony, odnoszący się do wielu sfer życia: społecznej i ekonomicznej, kulturowej i tożsamościowej, obywatelskiej i politycznej. Wymaga starań i zaangażowania zarówno imigrantów, jak i społeczeństwa przyjmującego.

Dostrzegając wyzwania związane z procesami migracyjnymi zachodzącymi w regionie, samorząd województwa małopolskiego podjął się opracowania dokumentu wyznaczającego ramy dla spójnej, skutecznej i efektywnie prowadzonej polityki integracji imigrantów w Małopolsce. Efektem tych działań jest *Program integracji imigrantów w województwie małopolskim „Małopolska otwarta”*, pierwszy tego typu dokument w Polsce przyjęty przez samorząd województwa, podejmujący całościowo temat migracji i integracji w skali regionalnej.

Prace nad Programem prowadzone były w ramach projektu „Małopolska otwarta”, realizowanego przez Wojewodę Małopolskiego (lidera projektu) i Województwo Małopolskie (partnera), współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Krajowego Funduszu Azylu, Migracji i Integracji na lata 2014-2020. Program dotyczy obywateli Ukrainy, którzy wyjechali z Ukrainy po zbrojnej napaści Rosji na ten kraj, a także innych obywateli państw trzecich, zarówno imigrantów przymusowych, jak i ekonomicznych, którzy jako centrum życiowe wybierają Małopolskę.

Do prac nad diagnozą i Programem zaangażowano różne środowiska zajmujące się na co dzień tematyką migracji i integracji. W pięciu warsztatach diagnostycznych i dwóch warsztatach strategicznych¹ uczestniczyło łącznie ponad dwieście osób reprezentujących administrację rządową i samorządową, społeczeństwo obywatelskie, środowiska imigranckie, pracodawców, instytucje oświatowe i instytucje kultury oraz środowiska naukowo-badawcze.

¹ Warsztaty diagnostyczne odbyły się w kwietniu 2023 roku i służyły zdiagnozowaniu kluczowych problemów i wyzwań w zakresie sytuacji imigrantów w województwie małopolskim w obszarze: rynku pracy, edukacji, promocji i ochrony zdrowia, mieszkalnictwa, pomocy społecznej i innych świadczeń publicznych oraz relacji społecznych. W maju 2023 roku zorganizowano warsztaty strategiczne, służące wyznaczeniu, w oparciu o zidentyfikowane w procesie diagnozy kluczowe problemy i wyzwania, celów, kierunków działania oraz rekomendacji konkretnych rozwiązań wzmacniających integrację imigrantów w województwie małopolskim. Program oparto w znacznej mierze na wnioskach z tych warsztatów.

Podczas wszystkich spotkań wyraźnie wybrzmiewała potrzeba przyjęcia rozwiązań systemowych oraz wzmocnienia współpracy i koordynacji aktywności różnych podmiotów. Program zawiera wspólnie wypracowane propozycje takich działań wraz z rekomendacjami dotyczącymi ich realizacji. Z uwagi na ich przekrojowy i wieloaspektowy charakter, adresowane są one do szerokiego grona podmiotów publicznych, prywatnych i społecznych.

Uwzględniając powyższe chcemy podkreślić kierunkowy, rekomendacyjny charakter Programu. Jako że jest to pierwsza próba systemowego, całościowego podejścia do polityki integracyjnej w skali regionu uznaliśmy, że na tym etapie nie będziemy jeszcze tworzyć dokumentu o charakterze operacyjno-wdrożeniowym, wskazującego konkretne projekty planowane do realizacji, kompetencje, zadania i odpowiedzialności poszczególnych interesariuszy oraz źródła finansowania. Obecnie priorytetem jest zorganizowanie efektywnej współpracy, przestrzeni współdziałania poszczególnych podmiotów, aby żaden z liczących się w tym procesie interesariuszy nie został pominięty i czuł się zaproszony do realizacji Programu. Wdrażanie Programu jest bowiem naszym wspólnym zadaniem.

Rolą samorządu województwa małopolskiego w tym procesie jest przede wszystkim ułatwianie realizacji opisanych w Programie działań przez niezależne od samorządu województwa podmioty. Pomoc ta realizowana będzie z jednej strony poprzez rozwijanie i tworzenie narzędzi współpracy i koordynacji, z drugiej – poprzez wsparcie w ramach dostępnych mechanizmów finansowych, w szczególności środków z programów europejskich będących w dyspozycji samorządu województwa, z trzeciej – poprzez rozwijanie regionalnego potencjału badawczego i zasobu wiedzy w zakresie tematyki migracyjnej jako podstawy wszelkich działań podejmowanych w tym zakresie w regionie.

Z uwagi na okresy obowiązywania *Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, określającej cele i kierunki rozwoju kraju w perspektywie średniookresowej oraz *Strategii Rozwoju Województwa „MAŁOPOLSKA 2030”*, będącej najważniejszym dokumentem przygotowywanym przez samorząd województwa, określającym cele i priorytety polityki rozwoju regionu, a także ze względu na aktualną perspektywę finansową Unii Europejskiej, wyznaczyliśmy horyzont czasowy Programu na rok 2030. Jednocześnie mamy świadomość, iż z uwagi na dynamiczny charakter procesów migracyjnych oraz spodziewane przyjęcie polityki migracyjnej na poziomie krajowym, Program wymagać będzie okresowych przeglądów i aktualizacji. Ocena stopnia realizacji i aktualności Programu odbywać się będzie w formie warsztatów, na wzór tych prowadzonych w ramach prac nad dokumentem, z udziałem kluczowych interesariuszy zaangażowanych we wdrażanie Programu, a także z wykorzystaniem wyników analiz i badań jakościowych. Kroczący charakter Programu odzwierciedla też nasz sposób patrzenia na ten dokument, jako pierwszy krok w procesie zarządzania integracją imigrantów w regionie.

GŁÓWNE WNIOSKI Z DIAGNOZY

Diagnozę opracowano w oparciu zarówno o dane ilościowe, jak i jakościowe. Podstawę do analiz ilościowych stanowiły dane ze statystyki publicznej oraz dane udostępnione na wniosek autorów Programu przez: Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie, Urząd Statystyczny w Krakowie, Izbę Administracji Skarbowej, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Okręgową Izbę Lekarską w Krakowie, Departament Innowacji i Rozwoju oraz Departament Współpracy z Samorządem Terytorialnym Ministerstwa Edukacji i Nauki, a także małopolskie gminy biorące udział w badaniu na potrzeby opracowania diagnozy sytuacji imigrantów w regionie².

Pogłębieniu wyników analizy służył cykl pięciu interdyscyplinarnych, międzysektorowych warsztatów diagnostycznych przeprowadzonych w kwietniu 2023 roku, w których uczestniczyło łącznie ponad 130 osób pochodzących z różnych środowisk zajmujących się tematyką migracji i integracji.

Wnioski z tych warsztatów oraz z przeprowadzonych na potrzeby diagnozy badań jakościowych³ umożliwiły uzupełnienie i pogłębienie wyników analiz dostępnych danych ilościowych oraz literatury przedmiotu. W oparciu o nie zidentyfikowano kluczowe problemy i wyzwania związane z sytuacją imigrantów w Małopolsce w następujących obszarach życia: rynek pracy, edukacja, promocja i ochrona zdrowia, mieszkalnictwo, pomoc społeczna i inne świadczenia publiczne oraz relacje społeczne. Poniżej przedstawiono najważniejsze z tych problemów i wyzwań. Pełny tekst diagnozy znajduje się na stronie: www.malopolska.pl/malopolska-otwarta

Struktura społeczności imigrantów w Małopolsce

Województwo małopolskie jest drugim po województwie mazowieckim regionem w Polsce najczęściej wybieranym przez cudzoziemców jako miejsce pobytu. Na koniec 2022 roku w Małopolsce, na podstawie karty pobytu, przebywało blisko 77 tys. cudzoziemców (co oznacza siedmioipółkrotny wzrost w stosunku do roku 2013), a ważny numer PESEL UKR posiadało prawie 88,2 tys. osób. Oznacza to, że pod koniec 2022 roku w Małopolsce mieszkało ponad 165 tys. imigrantów, zarówno ekonomicznych, jak i przymusowych. Wśród cudzoziemców legalnie przebywających w Małopolsce są przedstawiciele ponad 120 państw. Najliczniejszą pod względem obywatelstwa grupę stanowią Ukraińcy, a kolejną Białorusini. W pierwszej piątce znaleźli się również obywatele: Gruzji, Indii i Federacji Rosyjskiej. Imigranci ekonomiczni to w większości mężczyźni w wieku produkcyjnym,

² K. Pędziwiatr, J. Brzozowski, K. Czerska-Shaw i in., *Główne wnioski i rekomendacje wynikające z analizy sytuacji imigrantów ekonomicznych i przymusowych w Nowym Sączu, Olkuszu, Oświęcimiu i Tarnowie*, Centrum Zaawansowanych Badań Ludnościowych i Religijnych, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, sierpień 2023. Ekspertyza została opracowana na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego w ramach projektu „Małopolska otwarta”. Do analizy wybrano: Nowy Sącz i Tarnów (miasta na prawach powiatu), Oświęcim (gmina miejska) oraz Olkusz (gmina miejsko-wiejska). Gminy te charakteryzują się znaczną liczbą imigrantów ekonomicznych i przymusowych oraz zróżnicowanym zaangażowaniem lokalnych organizacji pozarządowych w szeroko pojętą problematykę migracyjną.

³ Przeprowadzone przez Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego: badanie ankietowe małopolskich szkół i placówek oświatowych dotyczące potrzeb i wyzwań w kontekście edukacji cudzoziemców, w którym wzięło udział 1725 publicznych oraz niepublicznych małopolskich szkół i placówek oświatowych (marzec 2023) oraz badanie opinii mieszkańców województwa małopolskiego, w którym część pytań dotyczyła postaw Małopolan wobec cudzoziemców (maj/czerwiec 2023). W ramach cytowanej wyżej ekspertyzy dotyczącej sytuacji imigrantów ekonomicznych i przymusowych w czterech wybranych gminach Małopolski przeprowadzono 49 wywiadów z 55 osobami, z których 28 było imigrantkami bądź imigrantami, a 27 Polkami bądź Polakami mającymi regularny kontakt z imigrantami. Raporty z ww. badań dostępne są na stronie projektu: www.malopolska.pl/malopolska-otwarta.

posiadający wyższe wykształcenie. Uchodźcy wojenni z Ukrainy to głównie kobiety w wieku produkcyjnym, z małoletnimi dziećmi, w większości również bardzo dobrze wykształcone.

Rynek pracy

Liczba cudzoziemców pracujących w Małopolsce regularnie rośnie. Według danych ZUS na koniec 2022 roku było ich 92,8 tys. (9 razy więcej niż w 2015 roku). Wśród pracujących (ubezpieczonych w ZUS) imigrantów najwięcej (65%) jest Ukraińców. Rośnie też liczba osób z Białorusi (8%), a także z Azji, Ameryki Południowej i Afryki.

Imigranci to w dużej części osoby dobrze wykształcone, chętne do pracy i przedsiębiorcze, a Małopolska jest jednym z liderów w kraju pod względem liczby imigrantów wykonujących pracę w zawodach wymagających wysokich kwalifikacji. Znacząca część imigrantów pracuje jednak poniżej swoich kwalifikacji. Głównymi przyczynami tego stanu rzeczy są:

- **bariera językowa** (szczególnie w zawodach, w których wymagane jest specjalistyczne słownictwo, np. medycznych), przy jednoczesnym ograniczonym dostępie do kursów językowych na poziomach zaawansowanych, z uwzględnieniem specjalistycznego słownictwa branżowego;
- **skomplikowany i długi proces uznawania kwalifikacji** (nostryfikacji dyplomu lub alternatywnych procesów uzyskiwania prawa do wykonywania zawodu, jak w przypadku lekarzy i lekarzy dentyków), przy jednoczesnej **dużej liczbie zawodów regulowanych**, w efekcie czego część imigrantów, która nie jest silnie zdeterminowana do podjęcia pracy w zawodzie lub nie ma wystarczających możliwości (np. finansowych), rezygnuje z tego procesu. Ułatwienia w tym zakresie, szczególnie dla imigrantów posiadających kwalifikacje medyczne, nie mogą jednak ograniczać weryfikowalności wiedzy i umiejętności. Zapewnienie równoważności kwalifikacji nabywanych w krajach pochodzenia imigrantów z obowiązującymi w Polsce stanowi podstawę dla budowania zaufania do specjalistów pochodzących spoza krajów Unii Europejskiej, zarówno wśród pacjentów, jak i przyszłych pracodawców;
- **niedostosowanie kwalifikacji imigrantów do potrzeb lokalnych rynków pracy**; jest to szczególnie widoczne na przykładzie uchodźczyń wojennych z Ukrainy mieszkających w miejscowościach, w których dominują branże tradycyjnie zatrudniające głównie mężczyzn;
- **ograniczenia w rozpoczynaniu i prowadzeniu własnej działalności gospodarczej**. Jedną z barier najczęściej zgłaszanych przez samych imigrantów są przepisy ograniczające możliwość prowadzenia firmy w formie indywidualnej działalności gospodarczej. Na przykładzie obywateli Ukrainy, w stosunku do których ograniczenia te zniesiono, widać skokowy wręcz wzrost liczby zakładanych firm⁴. Problemami są też: brak doświadczenia w prowadzeniu działalności gospodarczej w Polsce i niezajomość formalno-prawnych aspektów z tym związanych (szczególnie w zakresie księgowości, rozliczania podatków i składek ZUS); niewystarczające

⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 103 z późn. zm.) przyznała obywatelom Ukrainy swobodny i pełny dostęp do możliwości prowadzenia działalności gospodarczej na terenie Polski (art. 23). W efekcie od marca do września 2022 roku miesięczna liczba zakładanych w Polsce firm ukraińskich wzrosła niemal dwunastokrotnie.

środki finansowe przy jednoczesnym utrudnionym dostępie do kredytów bankowych z powodu braku zabezpieczeń oraz wysokie koszty prowadzenia działalności.

W przypadku uchodźczyń wojennych z Ukrainy barierą w podjęciu aktywności zawodowej są często także **trudności z pogodzeniem pracy z opieką nad dziećmi**. Głównym problemem jest ograniczona dostępność do publicznych miejsc opieki przedszkolnej, a zwłaszcza żłobkowej, oraz deficyty opieki instytucjonalnej kolidujące z pracą (szczególnie w czasie ferii zimowych i wakacji letnich). Choć ograniczenia te dotyczą także wielu polskich rodzin, to samotne matki ukraińskie, bez wsparcia najbliższych, są w szczególnie trudnej sytuacji.

Problemem jest również **mnożność regulacji oraz obowiązujących stanów prawnych** dotyczących legalizacji pobytu i pracy, co stanowi poważne wyzwanie dla samych imigrantów i pracodawców. Potrzebna jest zarówno poprawa efektywności procesu legalizacji pobytu i pracy, jak i wsparcie mikro, małych i średnich przedsiębiorców w zakresie zatrudniania cudzoziemców oraz zarządzania wielokulturowym środowiskiem pracy.

Wraz z intensyfikacją procesów migracyjnych obserwuje się też **wzrost zagrożeń** towarzyszących temu zjawisku, w tym **dotyczących legalności zatrudnienia oraz zgodności warunków zatrudnienia z polskim prawodawstwem**. Mechanizmy przeciwdziałania nieuczciwym praktykom w obszarze legalizacji pobytu oraz szarej strefie w zatrudnianiu cudzoziemców i łamaniu ich praw pracowniczych wymagają wzmocnienia.

Edukacja

Wraz ze wzrostem liczby imigrantów, rośnie też liczba uczniów z zagranicy w polskim systemie oświaty, w tym w Małopolsce. We wrześniu 2022 roku w małopolskich szkołach i przedszkolach kształcili się uczniowie cudzoziemcy pochodzący ze 106 państw. Najwięcej (96%) uczniów stanowią obywatele państw europejskich niebędących członkami UE. Są to zwłaszcza osoby pochodzące z państw postsowieckich, głównie z Ukrainy (25,5 tys.), Białorusi (1,3 tys.), ale też Federacji Rosyjskiej (443), Azerbejdżanu (76), Armenii (58) i Gruzji (55). Istotną oraz rosnącą na przestrzeni lat grupę stanowią także uczniowie pochodzący z państw azjatyckich.

Obecnie znaczna liczba przedszkoli i szkół w regionie spotkała się już z wyzwaniem związanym z edukacją uczniów z doświadczeniem migracji lub uchodźstwa. Jednocześnie skala imigracji z Ukrainy po 24 lutego 2022 roku spotęgowała diagnozowane już wcześniej, lecz wciąż niezaspokojone **potrzeby związane z edukacją uczniów cudzoziemców, które nakładają się na systemowe problemy polskiej edukacji**.

Na podstawie przeprowadzonych analiz, warsztatów diagnostycznych i badań wyodrębniono trzy kluczowe obszary stanowiące wyzwania w kontekście edukacji imigrantów: **wsparcie edukacyjne** (w tym językowe), **wsparcie emocjonalne i psychologiczne** oraz **wspierające środowisko i edukacja interkulturowa**. Do kluczowych problemów w kontekście edukacji uczniów cudzoziemców, zarówno z perspektywy samych uczniów, jak również osób oraz instytucji zaangażowanych w ten proces należą:

- **deficyty kadrowe w szkołach** – brak wystarczającej liczby nauczycieli przedmiotowych, nauczycieli języka polskiego jako obcego i drugiego⁵, asystentów międzykulturowych, pedagogów szkolnych, psychologów i logopedów;
- **brak odpowiedniego przygotowania kadr do pracy w środowisku wielokulturowym** – zarówno w zakresie metodyki pracy z uczniami nieznającymi lub słabo znającymi język polski, jak i tworzenia bezpiecznego, wspierającego środowiska szkolnego; jednocześnie szkolenia dla nauczycieli nie są wystarczające (często słabej jakości oraz nastawione na cele krótkoterminowe);
- **brak narzędzi do oceny poziomu kompetencji językowo-przedmiotowych uczniów cudzoziemców** nieznających języka polskiego na wystarczającym poziomie;
- **brak wytycznych w zakresie oceniania uczniów, którzy nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do efektywnej nauki** – kryteria oceniania ustalane są indywidualnie przez nauczycieli, którzy opierają się na własnej intuicji i wrażliwości;
- **niewystarczające wsparcie edukacji językowej uczniów imigrantów** – czas przewidziany ustawowo na realizację dodatkowych zajęć z języka polskiego jest zbyt krótki i nie wystarcza na przyswojenie języka edukacji szkolnej; jednocześnie brakuje nauczycieli z kompetencjami glottodydaktycznymi, a szkoły mają problemy ze znalezieniem miejsca w siatce zajęć dla dodatkowych lekcji języka polskiego dla uczniów cudzoziemców; potrzebna jest również standaryzacja nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego;
- **niewystarczająca dostępność materiałów edukacyjnych** do pracy z dziećmi i młodzieżą w środowisku wielokulturowym, w tym z uczniami nieznającymi języka polskiego na poziomie umożliwiającym efektywną naukę;
- **deficyty wsparcia emocjonalnego uczniów** – nauczycielom brakuje wiedzy na temat procesu adaptacji kulturowej oraz umiejętności rozpoznawania problemów dotyczących stanu emocjonalnego uczniów, w tym uczniów z doświadczeniem traumy, rozmawiania z uczniami na tematy wiążące się z trudnymi emocjami itp.; jednocześnie dostęp do wsparcia specjalistycznego dla dzieci i młodzieży jest mocno ograniczony (w przypadku uczniów cudzoziemców dodatkową trudność stanowi bariera językowa);
- **nauczycielom brakuje umiejętności skutecznego łagodzenia różnego rodzaju napięć i konfliktów** pojawiających się w środowisku wielokulturowym, zapobiegania zachowaniom dyskryminacyjnym i/lub przemocowym wśród uczniów oraz skutecznego reagowania w przypadku wystąpienia takich zachowań;
- **trudności w funkcjonowaniu oddziałów przygotowawczych** skutkujące brakiem pełnego wykorzystania tej formy wsparcia – najczęściej wskazywane wady tej formuły to ograniczone możliwości integracji i kontaktu z językiem polskim w relacjach rówieśniczych, trudności w zapewnieniu płynnego przechodzenia uczniów tych oddziałów do klas mieszanych oraz niewystarczające kompetencje nauczycieli do pracy w takiej formie organizacji nauki;

⁵ Język polski funkcjonuje w Polsce jako język ojczysty oraz obcy i drugi. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na edukacyjny aspekt *języka drugiego*, który, oprócz tego, że służy do codziennej komunikacji, stanowi narzędzie umożliwiające naukę, <https://iows.pl/artykuly/potrzeby-jezykowe-uczniow-przybywajacych-z-zagranicy-w-zakresie-nauczania-jezyka-polskiego> [dostęp: 17.07.2023]

- **pojawianie się tzw. klas cudzoziemskich**, złożonych wyłącznie z uczniów cudzoziemców, co stanowi poważną barierę w integracji;
- **brak systemowego wsparcia dla nauczycieli i docenienia ich wysiłków** – ze względu na wyzwania edukacyjne i wychowawcze nauczyciele potrzebują zarówno wsparcia metodycznego, jak i zadbania o ich dobrostan emocjonalny;
- **niesatysfakcjonująca komunikacja szkół z rodzicami uczniów cudzoziemców**;
- **ograniczenia dotyczące współpracy z organizacjami pozarządowymi** dodatkowo utrudniające realizację edukacji wielokulturowej w szkołach;
- **brak odpowiedniego monitoringu** realizacji obowiązku szkolnego przez dzieci i młodzież będących cudzoziemcami.

Bariery dostępu do świadczeń zdrowotnych w Polsce dotyczą cudzoziemców w podobnych obszarach jak pozostałych mieszkańców (długi czas oczekiwania na świadczenie, utrudniony dostęp do lekarzy specjalistów, deficyt uwagi odczuwany przez pacjentów ze strony lekarzy i personelu administracyjnego podmiotów leczniczych). Dotkliwość tych barier w przypadku imigrantów jest jednak o wiele większa – mamy do czynienia z ludźmi w nowym otoczeniu, często bez wsparcia rodziny, narażonymi na wielostronny i długotrwały stres, zazwyczaj w trudnej sytuacji finansowej, bez kapitału relacyjnego, nieznających języka polskiego (a często też angielskiego).

Dodatkowo **oprócz barier powszechnych, systemowych, imigrantów dotyczą również trudności wynikające ze specyfiki ich sytuacji**. Najważniejsze z nich to:

- **bariera językowa** – nieznajomość języka polskiego po stronie pacjenta, niedostatki tłumaczenia przez przypadkowe osoby, niezrozumienie fachowej terminologii, niewystarczająca znajomość języków obcych wśród personelu lekarskiego, pomocniczego i administracyjnego. Szczególnie palącym problemem jest deficyt specjalistów w zakresie zdrowia psychicznego posługujących się językiem ukraińskim lub rosyjskim. Wyzwaniem w tym zakresie jest dostrzeżenie szczególnych potrzeb językowych i komunikacyjnych imigrantów i w efekcie umożliwienie lub ułatwienie im w praktyce realizacji formalnie posiadanych uprawnień;
- **bariera kulturowa** – inny obyczaj, inne normy i zwyczaje, które wzmagają wzajemnie niezrozumienie. Wyzwaniem w tym zakresie jest zauważenie i uszanowanie odmienności kulturowej osoby jako pacjenta. Potrzebna jest wzajemna, podstawowa edukacja i wrażliwość międzykulturowa, a w sytuacjach tego wymagających obecność nie tylko tłumaczy, ale i mediatorów kulturowych czy innych osób znających obie kultury i potrafiących udzielić wsparcia jako pośrednicy. W takich rolach dobrze sprawdzają się mieszkające w Polsce od dłuższego czasu osoby tej samej narodowości;
- **różnice w zakresie procedur medycznych**, do których przyzwyczajeni są imigranci, wobec tych obowiązujących w Polsce. W takich sytuacjach szczególnie ważna jest dobra wola obu stron i nastawienie na wzajemne zrozumienie, przy uznaniu obowiązujących w Polsce zasad i przepisów;
- **nieznajomość i trudność w zrozumieniu złożoności polskiego systemu ochrony zdrowia**. W tym obszarze wyzwaniem jest przygotowanie i dotarcie do imigrantów z przejrzystymi, prostymi, jednoznacznymi informacjami, a także – w możliwym do usprawnienia na poziomie regionalnym i lokalnym zakresie – upraszczanie formalnych procedur i sposobów postępowania;
- **bariera finansowa** (w przypadku części osób). Wyzwaniem jest zidentyfikowanie i skuteczne dotarcie z pomocą finansową i/lub rzeczową (leki, środki medyczne, pomoc wolontariuszy) do osób niepracujących, z niskimi dochodami lub z wysokimi wydatkami na leczenie. Wyzwaniem jest też zauważenie i objęcie opieką osób słabszych społecznie i ekonomicznie, które z różnych względów są słabo widoczne (np. nie wychodzą z domu ze względów zdrowotnych), szczególnie wrażliwe (np. dzieci, młodzież, osoby starsze), niesamodzielne (osoby przewlekle chore, starsze).

Mieszkalnictwo

Znalezienie dostępnego cenowo mieszkania jest poważnym wyzwaniem nie tylko dla wielu imigrantów, ale również obywateli polskich. Cudzoziemcy, oprócz bariery finansowej, niejednokrotnie doświadczają także innych trudności, wynikających z uprzedzeń czy stereotypów, a problemy z zapewnieniem godnych warunków mieszkaniowych są często jednym z najważniejszych powodów decyzji o wyjeździe z Polski do innych państw bądź powrocie do kraju pochodzenia.

Poniżej wskazano główne bariery utrudniające imigrantom dostęp do mieszkań, koncentrując się na tych, które wynikają z faktu bycia cudzoziemcem. Są to:

- **deficyt informacji**, dotyczący zarówno zrozumiałych dla imigrantów zasad dostępu do mieszkań, jak i danych na temat wolnych zasobów mieszkaniowych czy zasobów potencjalnie możliwych do zagospodarowania na cele mieszkaniowe;
- **niewystarczająca ochrona prawna właścicieli nieruchomości, która zniechęca do wynajmowania mieszkań cudzoziemcom**⁶ – konsekwencje tego stanu rzeczy dotknęły m.in. uchodźczynie wojenne z Ukrainy, które chcąc wynająć mieszkanie dla siebie i dzieci niejednokrotnie musiały płacić wyższe czynsze lub wpłacać wysokie zaliczki;
- **uprzedzenia i stereotypy** – zdarzają się przypadki dyskryminacji na tle etnicznym, ze względu na kolor skóry, religię lub narodowość;
- **ograniczony zasób mieszkań dostępnych cenowo, co niesie ryzyko konfliktów o te zasoby ze społeczeństwem przyjmującym** – choć formalnie cudzoziemcy, którym sytuacja finansowa nie pozwala na wynajęcie mieszkania na warunkach rynkowych, mają takie same możliwości w ubieganiu się o mieszkanie komunalne lub socjalne jak obywatele polscy, ze względu na to, iż dostępność tego rodzaju mieszkań jest ograniczona, szanse na skorzystanie z tych uprawnień przez imigrantów są w praktyce niewielkie.

Planując rozwiązania mające na celu poprawę dostępu imigrantów do mieszkań należy uwzględnić również następujące okoliczności:

- **imigranci częściej wybierają do zamieszkania większe ośrodki miejskie** ze względu na łatwiejszy dostęp do rynku pracy, usług publicznych czy możliwość wsparcia przez wspólnoty etniczne, religijne lub organizacje działające na rzecz obywateli kraju pochodzenia imigranta, których to organizacji więcej jest w dużych miejscowościach. W tym kontekście przygotowanie przez mniejsze samorządy ofert łączonych (np. mieszkanie plus praca) oraz rozwój lokalnych centrów wielokulturowych mogłoby zachęcić imigrantów do osiedlania się także poza dużymi miastami;
- **koncentracja określonej grupy etnicznej i narodowej w jednym miejscu nie sprzyja integracji**, a w połączeniu z wykluczeniem społecznym i ekonomicznym może być źródłem poważnych problemów. Dlatego też proponowane imigrantom rozwiązania mieszkaniowe należy lokalizować w różnych częściach miejscowości, tak aby zapobiegać tworzeniu się etnicznych enklaw/dzielnic.

⁶ Zakres prawnych ograniczeń eksmisji ze względu na okoliczności jest w Polsce wyjątkowo szeroki, a prawo nie daje wynajmującym żadnych gwarancji albo przywilejów związanych z wynajmem dla grup z ograniczonym prawem do eksmisji. Jednocześnie z cudzoziemcem trudno jest zawrzeć najkorzystniejszą dla wynajmującego (z uwagi na tytuł egzekucyjny) umowę najmu okazjonalnego, gdyż wymaga ona wskazania miejsca zamieszkania najemcy na wypadek eksmisji, co w przypadku imigrantów jest nieraz niemożliwe.

Pomoc społeczna i inne świadczenia publiczne

Zakres świadczeń społecznych jest szczegółowo uregulowany przepisami i w znacznej mierze zależy od statusu pobytowego imigranta. Obecnie głównymi odbiorcami świadczeń są uchodźcy wojenni z Ukrainy, przede wszystkim matki z dziećmi. Korzystały one m.in. z: jednorazowych świadczeń pieniężnych w wysokości 300 zł na osobę, posiłków dla dzieci i młodzieży, świadczeń rodzinnych, pieniężnych i niepieniężnych świadczeń z pomocy społecznej oraz świadczenia wychowawczego 500+. Pozostałe grupy cudzoziemców w niewielkim stopniu korzystają ze świadczeń społecznych (m.in. z powodu ograniczonego do nich dostępu wynikającego z uregulowań prawnych).

Do kluczowych problemów w kontekście dostępu cudzoziemców do pomocy społecznej i innych świadczeń publicznych należą:

- **deficyt informacji** na temat możliwości skorzystania ze świadczeń społecznych i kryteriów przyznawania takiej pomocy – problemy dotyczą zarówno **warstwy językowej** (brak tłumaczenia na język angielski i/lub języki ojczyste imigrantów; specjalistyczny, trudny do zrozumienia język komunikatów; trudności interpretacyjne), jak i **ograniczonych form/kanałów dystrybucji informacji** (uwzględniających wiek i profil użytkowników, w szczególności ich różne możliwości/umiejętności pozyskiwania informacji); efektem jest brak wiedzy lub błędne przekonanie o możliwości/zasadach uzyskania pomocy, trudności z identyfikacją instytucji wspierających w zależności od rodzaju wsparcia;
- **bariera językowa** – zarówno po stronie imigrantów, jak i pracowników instytucji świadczących usługi na rzecz cudzoziemców;
- **niewystarczające kompetencje międzykulturowe i wiedza na temat zachowań niedyskryminacyjnych** pracowników służb pomocy i integracji społecznej mających kontakt z cudzoziemcami;
- **niedostateczna współpraca międzysektorowa z zakresie działań integracyjnych** – kluczowe znaczenie ma współpraca instytucji publicznych z organizacjami pozarządowymi i przedstawicielami środowisk imigrantów;
- **problemy z finansowaniem** długoterminowych projektów i działań umożliwiających zwiększenie i/lub ułatwienie dostępu do pomocy i/lub usług integracyjnych, co związane jest z brakiem ramowych strategii koordynujących szereg działań;
- **ograniczenia w dostępności przestrzennej** (duże odległości i/lub utrudniony dojazd do instytucji udzielających wsparcia/świadczących usługi społeczne).

Relacje społeczne

Polacy mają generalnie pozytywny stosunek do imigrantów, są gotowi do pomocy i w sytuacjach kryzysowych potrafią się zorganizować. **Równocześnie obecne są stereotypowe opinie oraz uprzedzenia w stosunku do imigrantów pochodzących z odległych kręgów kulturowych.** Aby przezwyciężać bariery mentalnościowe należy zintensyfikować kampanie społeczne, działania edukacyjne i przepływ informacji w celu pogłębiania wiedzy Polaków na temat różnych krajów, kultur i religii, a także edukować imigrantów w zakresie różnic kulturowych i komunikacji międzykulturowej, umożliwić im poznawanie polskiej kultury, zasad relacji społecznych i funkcjonowania obywatelskiego. Warto też wspierać oddolne inicjatywy promujące wiedzę na temat różnych kultur.

Istotne jest, by dostrzegać heterogeniczność imigrantów. Kraj pochodzenia jest ważny ze względu na sytuację polityczną i różnice kulturowe, w tym w systemach prawnych, które mogą stanowić barierę w adaptacji do nowej rzeczywistości, generować nieporozumienia i konflikty. W tym kontekście należy podkreślić, że **niewielki dystans kulturowy (jak w przypadku Polski i Ukrainy) nie jest równoznaczny z brakiem różnic kulturowych, których, nawet tych niedużych, nie powinno się bagatelizować**. Świadomość ich istnienia i ich rozumienie ułatwia budowanie relacji oraz podejmowanie skutecznych działań integracyjnych.

W kontekście polsko-ukraińskim należy podkreślić, iż **społeczna akceptacja dla przyjmowania i wspierania uchodźców wojennych z Ukrainy w Polsce jest wciąż duża**. W miarę upływu czasu początkowy entuzjazm w naturalny sposób zaczyna jednak słabnąć i pojawia się zjawisko „zmęczenia współczuciem”. Choć w wymiarze nadrzędnych wartości Polacy nadal uważają, że należy pomagać Ukrainie, ich nastawienie do uchodźców zmienia się na bardziej pragmatyczne. **Pojawiają się też napięcia między polską a ukraińską częścią społeczeństwa**, czego nie należy bagatelizować.

Integracja jest procesem dwustronnym, zakłada wzajemne wpływanie na siebie imigrantów i społeczeństwa przyjmującego. Polacy odgrywają zatem istotną rolę w tym procesie. Nie mogą jedynie obserwować wysiłków imigrantów, ale powinni wspierać i aktywnie uczestniczyć w budowaniu wspólnoty z nowymi mieszkańcami.

Z perspektywy imigrantów **dla integracji kluczowa jest znajomość języka kraju osiedlenia**. Umożliwia samodzielność w sprawach życia codziennego, efektywną edukację, daje więcej możliwości na rynku pracy, ułatwia nawiązywanie relacji społecznych i warunkuje proces zdomawiania się w nowym miejscu. Wsparcie w nauce języka polskiego jest najczęściej wskazywanym przez uchodźców wojennych z Ukrainy oczekiwanym rodzajem pomocy.

Język angielski, jako język uniwersalny, również stanowi istotne narzędzie nawiązywania kontaktów międzyludzkich, zacieśniania więzi i przełamywania barier komunikacyjnych. W tym kontekście **problemem jest niewystarczająca znajomość języka angielskiego przez znaczną część Polaków, w tym pracowników służb publicznych**. Nauką języka angielskiego jest zainteresowana również część imigrantów.

Zapewnienie łatwego dostępu do pełnej, wiarygodnej i aktualnej **informacji dotyczącej kluczowych aspektów życia w Polsce i Małopolsce jest podstawowym narzędziem ułatwiającym imigrantom adaptację** w nowym miejscu zamieszkania. Cudzoziemcy podkreślają też potrzebę upowszechnienia praktyki publikowania informacji w różnych wersjach językowych, w sposób skoordynowany i przyjazny odbiorcom.

Adaptację imigrantów do nowej rzeczywistości bardzo ułatwiają sieci społeczne tworzone przez wspólnoty etniczne, religijne lub instytucje powiązane z krajem pochodzenia imigranta zlokalizowane na terenie kraju przyjmującego. Udzielają one wsparcia swoim rodakom, a jednocześnie edukują społeczeństwo przyjmujące.

Integracji imigrantów sprzyja partycypacja społeczna. Dla zwiększania udziału imigrantów w życiu lokalnych społeczności potrzebne jest wsparcie oddolnych inicjatyw o charakterze integracyjnym oraz włączanie nowych mieszkańców w procesy decyzyjne, szczególnie na poziomie wspólnot samorządowych.

Aby móc odpowiadać na dynamikę migracyjną oraz potrzeby cudzoziemców i społeczeństwa przyjmującego, należy prowadzić systematyczne badania wśród obu grup i monitorować pojawiające

się problemy i napięcia. Z uwagi na lokalną specyfikę **ważne jest, aby badać sytuację migracyjną w różnych częściach regionu.**

CEL GŁÓWNY

Głównym celem Programu jest:

wzmocnienie integracji imigrantów w województwie małopolskim.

Jako że integracja jest procesem dwustronnym, cel ten będziemy realizować poprzez rozwijanie i tworzenie nowych mechanizmów wsparcia adresowanych zarówno do imigrantów, jak i społeczeństwa przyjmującego, oraz, co uznajemy za niezwykle istotne, poprzez wzmacnianie wielopoziomowej, międzysektorowej współpracy i koordynacji działań w tym zakresie.

Chcemy wspierać imigrantów w trudnym procesie adaptacji do życia w nowym środowisku, i tym samym ułatwiać im zadomawianie się w naszym regionie, jednocześnie zwiększając otwartość społeczeństwa przyjmującego wobec osób pochodzących z innych kręgów kulturowych. Ważne, aby wsparcie kierowane było do osób, które potrzebują pomocy i było dopasowane do możliwości danej osoby (sytuacji w jakiej się znajduje).

Dzięki temu Małopolska ma szansę stać się regionem bardziej atrakcyjnym dla imigrantów, jako dobre miejsce do pracy i życia na stałe lub co najmniej kilka lat, czerpiącym jednocześnie z wiedzy, doświadczenia, aktywności i przedsiębiorczości nowych mieszkańców; regionem, w którym różnorodność i wielokulturowość jest wartością i ważnym potencjałem, w którym wszyscy mieszkańcy są szanowani, mają poczucie bezpieczeństwa i równe szanse rozwoju oraz biorą aktywny udział w działaniach na rzecz swoich lokalnych społeczności i czują się ich częścią.

CELE SZCZEGÓŁOWE I KIERUNKI DZIAŁAŃ

Cel główny Programu realizowany będzie w ramach **pięciu obszarów tematycznych**, rozumianych jako obszary koncentracji aktywności różnych podmiotów zajmujących się tematyką migracji i integracji. Są to:

skuteczna **INFORMACJA**
wyższe **KOMPETENCJE** językowe i międzykulturowe
zagospodarowany **POTENCJAŁ**
WSPARCIE ułatwiające integrację
WSPÓŁPRACA i integrująca **POLITYKA PUBLICZNA**.

W ramach każdego z tych obszarów zdefiniowano **cele szczegółowe**, którym przypisano **kierunki działań**⁷ wraz z **rekomendacjami** dotyczącymi możliwego sposobu ich realizacji. Wskazano również rekomendowanych realizatorów i uczestników tych działań.

Z uwagi na fakt, iż obszary tematyczne przenikają się i wpływają na siebie, w ramach poszczególnych kierunków działań pojawiają się nawiązania do komplementarnych działań zaplanowanych dla realizacji innych celów szczegółowych. Całość stanowi układ wzajemnie powiązanych interwencji służących realizacji celu głównego. Strukturę Programu przedstawiono na rys. 1.

Jak wyjaśniono we wstępie, Program ma kierunkowy, ramowy charakter, a zawarte w nim rekomendacje mają stanowić inspirację i podpowiadać rozwiązania, z których, w opinii autorów Programu, warto skorzystać, **doprecyzowując je i dostosowując do lokalnych uwarunkowań**, po przeprowadzeniu analizy własnych potrzeb i możliwości.

Przez „rekomendowanych realizatorów” rozumiemy podmioty/typy podmiotów, które w opinii autorów Programu są najbardziej przygotowane do tego, aby być liderami odpowiedzialnymi za realizację poszczególnych działań. Zaś „rekomendowani uczestnicy” to potencjalni kluczowi partnerzy w procesie ich wdrażania.

Co niezwykle istotne, zarówno katalogi rekomendowanych działań, jak i rekomendowanych realizatorów/uczestników mają **charakter otwarty**. Z uwagi na wieloaspektowość działań ujętych w Programie adresujemy go szeroko, a do współpracy w jego realizacji zapraszamy wszystkich zainteresowanych.

⁷ Przykładowo: CS 1.1 Zapewnienie kompleksowej i aktualnej informacji dla imigrantów to pierwszy cel szczegółowy w ramach obszaru 1. Skuteczna INFORMACJA; 1.1.1 Wykorzystanie cyfrowych form komunikacji i dystrybucji informacji dla imigrantów to pierwszy kierunek działania w ramach CS 1.1.

Wzmocnienie integracji imigrantów w województwie małopolskim

1. Skuteczna INFORMACJA

- CS 1.1 Zapewnienie kompleksowej i aktualnej informacji dla imigrantów**
- 1.1.1 Wykorzystanie cyfrowych form komunikacji i dystrybucji informacji dla imigrantów
- 1.1.2 Pozycyfonowe środki rozpowszechniania informacji dla imigrantów dotyczących różnych obszarów życia i/lub dopasowanych do potrzeb konkretnych grup odbiorców
- CS 1.2 Zwiększenie otwartości instytucji publicznych na imigrantów jako pełnoprawnych odbiorców ich usług**
- 1.2.1 Wielojęzyczna polityka informacyjna w urzędach i instytucjach świadczących usługi na rzecz imigrantów
- 1.2.2 Wprowadzenie narzędzi wsparcia dla badania potrzeb imigrantów

2. Wyższe KOMPETENCJE językowe i międzykulturowe

- CS 2.1 Zwiększanie poziomu kompetencji językowych imigrantów oraz społeczeństwa przyjmującego**
- 2.1.1 Wprowadzanie standardów nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego
- 2.1.2 Ułatwianie cudzoziemcom nauki języka polskiego
- 2.1.3 Wprowadzenie ułatwień i zachęt do nauki języka angielskiego i języków ojczystych imigrantów dla osób mających kontakt z imigrantami w działalności zawodowej lub społecznej
- CS 2.2 Zwiększanie poziomu kompetencji międzykulturowych i dialogu międzykulturowego**
- 2.2.1 Ułatwianie dostępu do szkoleń z zakresu międzykulturowości i niedyskryminacji dla osób mających kontakt z imigrantami w działalności zawodowej lub społecznej
- 2.2.2 Wspieranie migrantów w podtrzymywaniu własnej tożsamości oraz promowanie poznawania ich kultury, historii i języka przez społeczeństwo przyjmujące
- 2.2.3 Działania zwiększające wrażliwość kulturową i budujące pozytywny wizerunek migrantów, promowanie postaw otwartości i tolerancji oraz dobrych praktyk w zakresie dialogu międzykulturowego i działań integracyjnych
- CS 2.3 Ułatwianie procesu adaptacji imigrantów w nowym środowisku**
- 2.3.1 Zwiększanie świadomości i kompetencji cudzoziemców w zakresie funkcjonowania w nowym środowisku
- 2.3.2 Wzmacnianie mechanizmów samopomocowych wśród migrantów
- 2.3.3 Zwiększanie dostępności usługi tłumaczeń, szczególnie w sytuacjach wymagających języka specjalistycznego (podczas konsultacji psychologiczno-pedagogicznych, zdrowotnych, prawnych itp.)
- 2.3.4 Popularyzacja usług asystentów międzykulturowych

3. Zagospodarowany POTENCJAŁ

- CS 3.1 Poprawa dostępu migrantów do zatrudnienia odpowiadającego ich umiejętnościom i doświadczeniu, z uwzględnieniem potrzeb małopolskiego rynku pracy**
- 3.1.1 Rozwój form wsparcia cudzoziemców w adaptacji na rynku pracy i aktywizacji zawodowej
- 3.1.2 Szkolenia zwiększające kompetencje i świadomość prawną cudzoziemców w zakresie funkcjonowania na polskim rynku pracy i zwiększające ich szanse na uzyskanie dobrej jakości zatrudnienia
- 3.1.3 Wsparcie imigrantów w procesie uznawania kwalifikacji zawodowych zdobytych w ich krajach pochodzenia
- 3.1.4 Wsparcie mikro, małych i średnich przedsiębiorców w zatrudnianiu cudzoziemców
- 3.1.5 Rozwijanie zasobów do prowadzenia aktywnej polityki migracyjnej w kontekście potrzeb małopolskiego rynku pracy
- 3.1.6 Zapobieganie dyskryminacji i łamaniu praw pracowniczych
- 3.1.7 Wzmacnianie potencjału publicznych służb zatrudnienia w zakresie aktywizacji zawodowej cudzoziemców
- CS 3.2 Ułatwianie imigrantom prowadzenia działalności gospodarczej**
- 3.2.1 Wsparcie w rozpoczynaniu działalności gospodarczej na terenie województwa małopolskiego, w tym dla cudzoziemców-absolwentów polskich uczelni planujących zostać w Małopolsce po ukończeniu studiów
- 3.2.2 Wsparcie w rozwijaniu działalności lub relokacji firm do województwa małopolskiego

4. WSPARCIE ułatwiające integrację

- CS 4.1 Zapewnienie bezpiecznego, niedyskryminującego i wspierającego środowiska edukacyjnego**
- 4.1.1 Wsparcie językowe dzieci i młodzieży szkolnej nieznających języka polskiego lub znających go na poziomie niewystarczającym do efektywnej nauki
- 4.1.2 Doskonalenie metod nauczania i pracy z dziećmi i młodzieżą w środowisku wielokulturowym, w tym z uczniami nieznającymi języka polskiego na poziomie umożliwiającym efektywną naukę
- 4.1.3 Wsparcie procesu adaptacji dzieci i młodzieży w środowisku szkolnym i rówieśniczym, przeciwdziałanie zachowaniom dyskryminacyjnym
- 4.1.4 Działania wspierające integrację dzieci i młodzieży w środowisku szkolnym i rówieśniczym
- 4.1.5 Zwiększanie dostępności pomocy psychologicznej, pedagogicznej i logopedycznej dla dzieci i młodzieży doświadczających trudności w adaptacji i integracji w wielokulturowym środowisku szkolnym i rówieśniczym oraz wsparcie nauczycieli i asystentów międzykulturowych doświadczających stresu i wypalenia zawodowego ze względu na wyzwania edukacyjne i wychowawcze
- CS 4.2 Zwiększenie dostępu imigrantów do opieki zdrowotnej**
- 4.2.1 Zapewnienie zrozumiałej i aktualnej informacji na temat korzystania przez migrantów z profilaktyki i ochrony zdrowia w Małopolsce
- 4.2.2 Rozpoznanie i poprawa znajomości potrzeb zdrowotnych migrantów w społeczeństwie przyjmującym, szczególnie wśród personelu medycznego
- 4.2.3 Dostosowanie sposobu świadczenia i finansowania usług zdrowotnych do potrzeb pacjentów z doświadczeniem migracyjnym i uchodźczym
- CS 4.3 Ułatwienie imigrantom dostępu do rynku mieszkaniowego**
- 4.3.1 Lepsze rozpoznanie i wykorzystanie zasobów mieszkaniowych
- 4.3.2 Lepsze zabezpieczenie interesów prawnych osób wynajmujących mieszkania oraz najemców

5. WSPÓŁPRACA i integrująca POLITYKA PUBLICZNA

- CS 5.1 Wzmocnienie współpracy różnych środowisk zajmujących się tematyką migracji i integracji**
- 5.1.1 Stworzenie na poziomie regionalnym forum wymiany informacji i doświadczeń oraz koordynacji działań na rzecz integracji imigrantów w województwie
- 5.1.2 Wsparcie lokalnych centrów wielokulturowych w mniejszych miejscowościach, jako ogólnodostępnych przestrzeni kształtowania dobrych praktyk integracji imigrantów i społeczności przyjmującej
- CS 5.2 Usprawnienie procesu legalizacji pobytu i pracy**
- 5.2.1 Wzmacnianie potencjału Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie w zakresie obsługi cudzoziemców
- 5.2.2 Wzmacnianie współpracy służb w zakresie legalizacji pobytu i pracy
- CS 5.3 Uwzględnianie w polityce publicznej zagadnień migracyjnych**
- 5.3.1 Rozwijanie zasobu wiedzy i regionalnego potencjału badawczego w zakresie tematyki migracyjnej jako podstawy do kształtowania i ewaluacji powiązanych polityk regionalnych i lokalnych
- 5.3.2 Uwzględnianie perspektywy migracyjnej w politykach regionalnych i lokalnych
- 5.3.3 Zwiększanie uczestnictwa przedstawicieli imigrantów w procesach tworzenia, wdrażania, monitorowania i ewaluacji polityk integracyjnych oraz innych polityk, dla których imigranci są istotną grupą docelową

Obszar 1. Skuteczna INFORMACJA

łatwo dostępna, zrozumiała, uwzględniająca kontekst kulturowy oraz specyficzne potrzeby różnych grup odbiorców informacja odgrywa bardzo ważną rolę w procesie adaptacji imigrantów do nowego środowiska i ich integracji. Jest ona szczególnie potrzebna w pierwszym okresie po przyjeździe do kraju przyjmującego, kiedy cudzoziemcy muszą zapoznać się z nowymi normami prawnymi, społecznymi i kulturowymi. Bardzo ważną rolę mają tutaj do odegrania instytucje publiczne. Imigranci powinni mieć zapewniony dostęp do usług publicznych na tych samych zasadach co obywatele państwa przyjmującego. Jednym z narzędzi służących do osiągnięcia tego celu jest podjęcie odpowiednich działań informacyjnych. Stąd tak ważne jest wprowadzenie w instytucjach publicznych wielojęzycznej polityki informacyjnej, która sprawi, że imigranci przebywający w Małopolsce poczują się jak pełnoprawni mieszkańcy regionu.

Rzetelna informacja jest elementem skutecznej komunikacji, daje możliwość porozumienia się, budowania relacji i współpracy. Podjęcie przez urzędy i różne instytucje świadczące usługi na rzecz cudzoziemców wysiłku polegającego na wprowadzaniu ułatwień w dostępie oraz rozumieniu treści przez imigrantów mieszkających w Małopolsce może przynieść wymierne efekty. Należy traktować imigrantów jak mieszkańców, bo takimi faktycznie się stają, wybierając Małopolskę na miejsce do życia. Warto też mieć obraz potrzeb widziany oczami samych zainteresowanych i na tym budować swój potencjał podmiotu zdolnego wychodzić naprzeciw oczekiwaniom. Będzie to też jasny sygnał, że imigranci są ważnymi członkami lokalnych społeczności.

CS 1.1 Zapewnienie kompleksowej i aktualnej informacji dla imigrantów

1.1.1. Wykorzystanie cyfrowych form komunikacji i dystrybucji informacji dla imigrantów

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) platforma internetowa/strona internetowa/portal informacyjny dla cudzoziemców (np. „Małopolska otwarta”), z podstawowymi, ogólnymi informacjami o różnych aspektach życia w Polsce i w Małopolsce. Portal dostarczałby informacji związanych z podstawowymi usługami dotyczącymi m.in. dostępu do rynku pracy, dostępu do mieszkań, kwestii związanych z ochroną zdrowia, edukacją, świadczeniami społecznymi itp. Pożądanym byłoby, aby informacje zamieszczone w portalu pochodziły od różnych podmiotów zajmujących się obsługą cudzoziemców lub świadczących dla nich usługi, które to podmioty powinny na bieżąco aktualizować treści tam zawarte. Portal odsyłałby także na strony internetowe tych instytucji. Informacje powinny być dostępne w językach obcych, którymi najczęściej posługują się imigranci oraz w języku angielskim i polskim;
- b) stworzenie platformy zawierającej pogłębione informacje o systemie ochrony zdrowia w województwie, wskazującej ścieżki postępowania uwzględniające uwarunkowania kulturowe i konkretne potrzeby różnych grup imigrantów (np. kobiet w ciąży, dzieci i młodzieży, seniorów, osób z niepełnosprawnościami, osób z doświadczeniem traumy itd.);

- c) opracowanie, udostępnianie oraz bieżąca aktualizacja materiałów tematycznych z różnych obszarów przez instytucje publiczne, urzędy itp. na swoich stronach internetowych bądź za pomocą innych dostępnych narzędzi informatycznych, np.: informacji dotyczących systemu edukacji, informacji na temat świadczeń społecznych przysługujących cudzoziemcom itp.

Rekomendowani realizatorzy: MUW, JST (w tym WM), NFZ (publiczne podmioty lecznicze)

Rekomendowani uczestnicy: WUP, PUP-y, ROPS, MOPS-y, GOPS-y, OIK-y, PCPR-y, NGO, szkoły i placówki oświatowe, NFZ, prywatne podmioty lecznicze

1.1.2. Pozacyfrowe środki rozpowszechniania informacji dla imigrantów dotyczące różnych obszarów życia i/lub dopasowanych do potrzeb konkretnych grup odbiorców

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) informacyjny „pakiet powitalny” dla imigrantów (np. „Małopolska otwarta”) w wersji papierowej, z podstawowymi ogólnymi informacjami o różnych aspektach życia w Polsce i w Małopolsce, dostępny w językach obcych, którymi najczęściej posługują się imigranci oraz w języku angielskim i polskim;
- b) opracowanie broszur informacyjnych dostępnych w językach obcych, którymi najczęściej posługują się imigranci oraz w języku angielskim i polskim, zawierających najważniejsze kwestie z poszczególnych obszarów życia społecznego, które w pierwszej kolejności potrzebne są imigrantom. Dystrybucja materiałów informacyjnych w instytucjach publicznych, poprzez sieci punktów informacyjno-konsultacyjnych, centra integracji cudzoziemców, punkty obsługi cudzoziemców w ramach sieci publicznych służb zatrudnienia, szkoły, w których jest wielu uczniów cudzoziemców itp.;
- c) akcje informacyjne i spotkania informacyjne organizowane przez różne instytucje, np. dni otwarte dla imigrantów;
- d) opracowanie i rozpowszechnianie informacji dla dzieci imigrantów dotyczących codziennych sytuacji: w bloku, na podwórku, w szkole itp. (informacje opracowane językiem dzieci, w językach pochodzenia głównych grup imigrantów i z uwzględnieniem specyficznych dla danej grupy uwarunkowań kulturowych);
- e) opracowanie pakietów informacyjnych dopasowanych do potrzeb różnych grup imigrantów, w tym grup zagrożonych wykluczeniem (np. matki samotnie opiekujące się dziećmi, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami).

Rekomendowani realizatorzy: MUW, JST (w tym WM)

Rekomendowani uczestnicy: WUP, ROPS, MOPS-y, GOPS-y, PUP-y, NGO, OIK-y, PCPR-y, NGO, szkoły i placówki oświatowe, NFZ, publiczne i prywatne podmioty lecznicze

CS 1.2 Zwiększanie otwartości instytucji publicznych na imigrantów jako pełnoprawnych odbiorców ich usług

1.2.1. Wielojęzyczna polityka informacyjna w urzędach i instytucjach świadczących usługi na rzecz imigrantów

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) tłumaczenie na języki obce (języki imigrantów najliczniej przebywających w Małopolsce oraz język angielski) broszur informacyjnych dostępnych w instytucjach publicznych związanych z usługami świadczonymi na rzecz imigrantów, wypracowanie zasad przekazywania informacji prostym językiem, zrozumiałym dla osób pochodzących z różnych kręgów kulturowych, tłumaczenie przepisów prawnych i procedur administracyjnych w sposób uwzględniający konteksty kulturowe, tłumaczenie wzorów formularzy i druków urzędowych na język angielski i inne języki obce, którymi najczęściej posługują się imigranci, oznaczanie informacji adresowanych do cudzoziemców w czytelny, łatwo rozpoznawalny sposób.

Rekomendowani realizatorzy: MUW, JST (w tym WM)

Rekomendowani uczestnicy: podmioty świadczące usługi, z których korzystają także imigranci

1.2.2. Wprowadzenie narzędzi wsparcia dla badania potrzeb imigrantów

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) pozyskiwanie przez podmioty świadczące usługi, z których korzystają także cudzoziemcy, informacji zwrotnych na temat zgłaszanych przez nich potrzeb i deficytów (w tym w zakresie dostępu do informacji). Celem jest lepsze dopasowanie usług danej instytucji do standardu, w którym imigranci będą zadowoleni z obsługi. Ankiety służące pozyskiwaniu informacji zwrotnych powinny być przetłumaczone na języki najliczniejszych grup imigrantów przebywających na danym obszarze oraz udostępniane w wersji elektronicznej i papierowej w urzędach i innych instytucjach odwiedzanych przez cudzoziemców.

Rekomendowani realizatorzy: WUP, PUP-y, ROPS, MOPS-y, GOPS-y, NGO, inne podmioty świadczące usługi, z których korzystają także imigranci

Obszar 2. Wyższe KOMPETENCJE językowe i międzykulturowe

Integracja zakłada przenikanie się kultur i nieodzownie łączy się z pojęciem wielokulturowości. Oznacza to wzajemne oddziaływanie na siebie społeczeństwa przyjmującego i imigrantów, przy jednoczesnym zachowaniu własnej tożsamości. Aby taka interakcja była możliwa, obu stronom potrzebne są kompetencje ułatwiające porozumienie.

Podstawowym narzędziem porozumienia jest język. Znajomość języka kraju osiedlenia jest kluczowa dla zyskania samodzielności w sprawach życia codziennego, umożliwia efektywną edukację, daje więcej możliwości na rynku pracy, ułatwia nawiązywanie relacji społecznych i warunkuje proces zadomawiania się w nowym miejscu. Nauka języka polskiego stanowi zatem podstawę wszelkich działań integracyjnych adresowanych do imigrantów. W Programie uwzględniono też działania zwiększające kompetencje językowe Polaków, w szczególności osób mających kontakt z imigrantami w działalności zawodowej lub społecznej.

Aby pozytywne interakcje między społeczeństwem przyjmującym a imigrantami mogły się rozwinąć, potrzebna jest także otwartość i świadomość różnic kulturowych. Środowisko, z jakiego się wywodzimy, ma wpływ na to, co uważamy za właściwe, jak komunikujemy się z innymi ludźmi, jakie mamy podejście do pracy, wychowania dzieci, edukacji, religii itp. Różnice występują, nawet w przypadku krajów o relatywnie niewielkim dystansie kulturowym, takich jak na przykład Polska i Ukraina. Jeśli nie są rozpoznane stanowią potencjalne źródło nieporozumień i konfliktów. Dlatego tak ważne jest wzmacnianie kompetencji międzykulturowych. Ich podstawą jest wiedza na temat różnych norm społecznych, kultur i religii, umożliwiająca rozumienie sposobów zachowania się osób pochodzących z innych kręgów kulturowych. W wymiarze postaw niezbędne są otwartość, tolerancja, szacunek i empatia, a wśród umiejętności – zdolność komunikowania się i współpracy z osobami pochodzącymi z innych kultur. Aby móc dobrze funkcjonować w nowym środowisku, imigranci potrzebują – oprócz informacji dotyczących rynku pracy, dostępu do mieszkań, uwarunkowań dotyczących opieki zdrowotnej, edukacji itp. – także wiedzy na temat norm społecznych i prawa obowiązujących w Polsce, polskiej kultury, tradycji i zwyczajów. Wiedza na temat innych kultur i religii oraz zachodzących procesów migracyjnych jest też kluczem do zwiększania otwartości małopolskiego społeczeństwa oraz zastępowania uprzedzeń i stereotypów przekonaniem o możliwości współdziałania i postrzeganiem wielokulturowości jako wartości i szansy na rozwój.

CS 2.1 Zwiększanie poziomu kompetencji językowych imigrantów oraz społeczeństwa przyjmującego

2.1.1 Wprowadzanie standardów nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego⁸

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) opracowanie programów nauczania i materiałów do nauki języka polskiego jako obcego i drugiego dla dzieci i młodzieży;
- b) opracowanie programów nauczania i materiałów edukacyjnych do nauki języka polskiego jako obcego i drugiego dla dorosłych, z uwzględnieniem języka specjalistycznego/branżowego.

⁸ Język polski funkcjonuje w Polsce jako język ojczysty oraz obcy i drugi. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na edukacyjny aspekt *języka drugiego*, który, oprócz tego, że służy do codziennej komunikacji, stanowi narzędzie umożliwiające naukę, <https://jows.pl/artykuly/potrzeby-jezykowe-uczniow-przybywajacych-z-zagranicy-w-zakresie-nauczania-jezyka-polskiego> [dostęp: 17.07.2023]

Rekomendowani realizatorzy: uczelnie

Rekomendowani uczestnicy: szkoły i placówki oświatowe, szkoły językowe

2.1.2 Ułatwianie cudzoziemcom nauki języka polskiego

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) zapewnienie bezpłatnej nauki języka polskiego, w szczególności intensywnych kursów w formie zajęć stacjonarnych, realizowanych na różnych poziomach (w tym powyżej B1), także w zakresie języka specjalistycznego/branżowego (z możliwością refundacji kosztów dojazdu, zapewnieniem wyżywienia i opieki nad osobami zależnymi), w tym nauka języka polskiego u pracodawcy i/lub w czasie pracy; komplementarnie (w ramach *CS 2.2 Zwiększanie poziomu kompetencji międzykulturowych i dialogu międzykulturowego*) zapewnienie nauki języka polskiego w szkole.

Rekomendowani realizatorzy: WM w ramach środków FEM i/lub FAMI, w tym poprzez WUP

Rekomendowani uczestnicy: szkoły językowe, pracodawcy

2.1.3 Wprowadzenie ułatwień i zachęt do nauki języka angielskiego i języków ojczystych imigrantów dla osób mających kontakt z imigrantami w działalności zawodowej lub społecznej

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) dofinansowanie realizowanych w różnych formach, w tym w ramach czasu pracy, szkoleń językowych dla osób mających kontakt z imigrantami w działalności zawodowej lub społecznej, w szczególności dla: nauczycieli, pracowników sektora ochrony zdrowia, pracowników administracji publicznej, w tym służb migracyjnych, publicznych służb zatrudnienia oraz kadr pomocy i integracji społecznej, służb porządku publicznego, pracowników instytucji kultury, osób działających w organizacjach pozarządowych – kursy języka angielskiego na różnych poziomach oraz nauka języków ojczystych najliczniejszych grup imigrantów.

Rekomendowani realizatorzy: pracodawcy, WM (jeśli możliwe będzie wsparcie finansowe z FAMI)

Rekomendowani uczestnicy: szkoły językowe

CS 2.2 Zwiększanie poziomu kompetencji międzykulturowych i dialogu międzykulturowego

2.2.1 Ułatwianie dostępu do szkoleń z zakresu wielokulturowości i niedyskryminacji dla osób mających kontakt z imigrantami w działalności zawodowej lub społecznej

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) opracowanie programów szkoleń z zakresu wielokulturowości i niedyskryminacji, z uwzględnieniem specyfiki różnych grup osób mających kontakt z imigrantami w działalności zawodowej lub społecznej oraz z uwzględnieniem potrzeb różnych grup imigrantów, w tym wymagających szczególnego traktowania (m.in. kobiet, dzieci, małoletnich bez opieki, osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, inwalidów wojennych i wojskowych, ofiar handlu ludźmi, beneficjentów ochrony międzynarodowej lub ochrony czasowej);

- b) dofinansowanie realizowanych w różnych formach, w tym w ramach czasu pracy, szkoleń z zakresu wielokulturowości i niedyskryminacji, w szczególności dla: nauczycieli i dyrektorów szkół i przedszkoli, pracowników sektora ochrony zdrowia, pracowników administracji publicznej, w tym służb migracyjnych, publicznych służb zatrudnienia oraz kadr pomocy i integracji społecznej, służb porządku publicznego, pracowników instytucji kultury, osób działających w organizacjach pozarządowych oraz kadry zarządzającej i pracowników mikro, małych i średnich przedsiębiorstw.

Rekomendowani realizatorzy: WM w ramach środków FEM i/lub FAMI, w tym poprzez WUP i ROPS

Rekomendowani uczestnicy: uczelnie, NGO, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów, pracodawcy

2.2.2 Wspieranie imigrantów w podtrzymywaniu własnej tożsamości oraz promowanie poznawania ich kultury, historii i języka przez społeczeństwo przyjmujące

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) tworzenie warunków do uczenia się przez imigrantów ich rodzimego języka, kultury i historii, np. poprzez działalność organizacji pozarządowych w tym zakresie, udostępnianie imigrantom przestrzeni (np. w szkołach, instytucjach kultury) dla nauki ich języka, kultury i historii; komplementarnie (w ramach kierunku działania 2.2.3) promowanie oferty kulturalnej uwzględniającej wielokulturowość i wielojęzyczność;
- b) wsparcie projektów sprzyjających wzajemnemu poznawaniu się i integracji oraz nauce języka w sytuacjach nieformalnych, w szczególności realizowanych na poziomie wspólnot lokalnych: sąsiedzkim/osiedlowym/dzielnicowym itp. (np. w postaci małych grantów czy budżetu obywatelskiego).

Rekomendowani realizatorzy: NGO, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów (rekomendacja a); JST, w tym WM (m.in. poprzez wsparcie finansowe z FAMI) (rekomendacja b)

Rekomendowani uczestnicy: NGO, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów, szkoły, instytucje kultury

2.2.3 Działania zwiększające wrażliwość kulturową i budujące pozytywny wizerunek imigrantów, promowanie postaw otwartości i tolerancji oraz dobrych praktyk w zakresie dialogu międzykulturowego i działań integracyjnych

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) kampanie informacyjno-edukacyjne przełamujące stereotypy i pokazujące społeczne i ekonomiczne korzyści z wielokulturowości, w tym rzetelna informacja na temat krajów pochodzenia głównych grup imigrantów i ich liczby/odsetka w liczbie mieszkańców ogółem, na temat praw przysługujących cudzoziemcom itp.;
- b) promowanie oferty uwzględniającej wielokulturowość i wielojęzyczność w działaniach instytucji tworzących ofertę czasu wolnego (w szczególności instytucji tworzących ofertę kulturalną);
- c) promowanie dobrych praktyk, np. katalogi dobrych praktyk, konkursy (dla NGO aktywnie działających rzecz integracji, dla pracodawców tworzących przyjazne wielokulturowe środowisko pracy, dla szkół wspierających różnorodność itp.).

Rekomendowani realizatorzy: JST, w tym WM, m.in. w ramach środków FEM i/lub FAMI, w tym poprzez WUP

Rekomendowani uczestnicy: NGO, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów, instytucje prowadzące działalność kulturalną

CS 2.3 Ułatwianie procesu adaptacji imigrantów w nowym środowisku

2.3.1 Zwiększanie świadomości i kompetencji cudzoziemców w zakresie funkcjonowania w nowym środowisku (komplementarne działania przewidziano w ramach *CS 3.1 Poprawa dostępu imigrantów do zatrudnienia odpowiadającego ich umiejętnościom i doświadczeniu, z uwzględnieniem potrzeb małopolskiego rynku pracy*)

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) szkolenia/warsztaty/kursy ułatwiające adaptację w nowym środowisku i integrację, np. szkolenia, których celem jest zaznajomienie cudzoziemców z ich podstawowymi prawami i obowiązkami oraz z instytucjami i organizacjami, które mogą być im pomocne, warsztaty z różnic kulturowych i komunikacji międzykulturowej, warsztaty dotyczące psychologicznych aspektów migracji i radzenia sobie z nimi itp.;
- b) wsparcie spersonalizowane, odpowiadające na indywidualne potrzeby, w tym: porady specjalistyczne (np. psychologiczne, prawne), pomoc w rozwiązywaniu problemów np. poprzez kontakt z właściwymi instytucjami, asystę w załatwianiu spraw urzędowych itp.

Rekomendowani realizatorzy: WM w ramach środków FEM i/lub FAMI, w tym poprzez WUP

Rekomendowani uczestnicy: MUW, NGO, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów, uczelnie prowadzące zajęcia z komunikacji międzykulturowej

2.3.2 Wzmacnianie mechanizmów samopomocowych wśród imigrantów

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) tworzenie przestrzeni spotkań dla imigrantów, zarówno jako przestrzeni dla działań samopomocowych (wsparcie nowoprzybyłych przez imigrantów mieszkających już wcześniej na danym obszarze – nawiązywanie kontaktów społecznych, wsparcie emocjonalne dzięki rozmowie z innymi osobami mającymi podobne doświadczenia, wymiana informacji, spotkania związane z kultywowaniem tradycji itp.), jak i miejsca spędzania czasu wolnego (oferta zajęć dla dzieci, młodzieży i dorosłych). Ważne, aby miejsca te były otwarte nie tylko dla imigrantów, ale też Polaków zainteresowanych kulturą cudzoziemców mieszkających w Małopolsce (np. zajęcia z języka ojczystego imigrantów, ich kultury i historii kraju pochodzenia zarówno dla przedstawicieli społeczności imigranckiej, jak i społeczeństwa przyjmującego);
- b) wspieranie oddolnych inicjatyw, które umożliwią imigrantkom/uchodźczynom wspólną opiekę nad ich dziećmi.

Rekomendowani realizatorzy: WM w ramach środków FEM i/lub FAMI, w tym poprzez WUP

Rekomendowani uczestnicy: NGO, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów

2.3.3 Zwiększanie dostępności usługi tłumaczeń, szczególnie w sytuacjach wymagających języka specjalistycznego (podczas konsultacji psychologiczno-pedagogicznych, zdrowotnych, prawnych itp.)

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) stworzenie ogólnodostępnej bazy tłumaczy-specjalistów z poszczególnych dziedzin i infolinii z e-usługami w tym zakresie.

Rekomendowani realizatorzy: WM w ramach środków FEM i/lub FAMI, w tym poprzez WUP

Rekomendowani realizatorzy: NGO, w tym organizacje skupiające środowiska imigranckie, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów

2.3.4 Popularyzacja usług asystentów międzykulturowych

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) stworzenie ogólnodostępnej bazy dyżurnych asystentów/konsultantów międzykulturowych i infolinii z e-usługami w tym zakresie dla wsparcia różnego rodzaju instytucji oraz mikro, małych i średnich przedsiębiorstw zatrudniających pracowników cudzoziemskich, w sytuacjach wymagających „łącznika” językowo-kulturowego;
- b) dofinansowanie kosztów konsultacji/zatrudnienia asystentów międzykulturowych w instytucjach zajmujących się sprawami imigrantów, świadczących usługi, z których korzystają imigranci, a także w mikro, małych i średnich przedsiębiorstwach zatrudniających pracowników cudzoziemskich;
- c) wprowadzenie ułatwień i zachęt do nabywania/podnoszenia kwalifikacji przez asystentów międzykulturowych (np. w ramach studiów podyplomowych): opracowanie programu studiów podyplomowych dla asystentów międzykulturowych, z uwzględnieniem specyfiki asystentury w różnych instytucjach oraz dofinansowanie studiów podyplomowych dla asystentów międzykulturowych.

Rekomendowani realizatorzy: WM w ramach środków FEM i/lub FAMI, w tym poprzez WUP

Rekomendowani realizatorzy: NGO, w tym organizacje skupiające środowiska imigranckie, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów oraz, w zakresie rekomendacji c), uczelnie

Obszar 3. Zagospodarowany POTENCJAŁ

Imigranci w Małopolsce to w dużej części osoby dobrze wykształcone, chętne do pracy, przedsiębiorcze i zmotywowane do osiągnięcia sukcesu. Znacząca ich część zdecydowała się na emigrację, pragnąc lepszego życia dla siebie i swojej rodziny. Dobra praca jest dla nich kluczowa – zapewnia bezpieczeństwo finansowe i satysfakcję, daje poczucie samodzielności i sprawczości. Często warunkuje też decyzję o przedłużeniu pobytu w danym kraju lub wyjeździe.

Imigranci często pracują poniżej swoich kwalifikacji. O ile jest to akceptowalne na początku pobytu, w okresie adaptacji i nauki języka kraju osiedlania, to jeśli sytuacja taka się przedłuża, jest ona niekorzystna zarówno dla danej osoby, jak i kraju przyjmującego. Wykonywanie przez długi czas prac prostych wiąże się bowiem z ryzykiem utraty kompetencji, które się dezaktualizują. Prowadzi to nie tylko do poczucia osobistej porażki, ale jest też marnotrawstwem kapitału intelektualnego i doświadczenia zawodowego z punktu widzenia rozwoju danej miejscowości czy regionu.

W sytuacji kurczących się zasobów pracy właściwe zagospodarowanie potencjału nowych mieszkańców Małopolski leży w obopólnym interesie. Zaplanowane w Programie mechanizmy aktywizacji zawodowej imigrantów obejmują kompleksową pomoc i wsparcie rozwoju zawodowego imigrantów dopasowane do indywidualnych możliwości danej osoby, sytuacji w jakiej się znajduje (czy potrzebuje pomocy, a jeśli tak, to jakiej), z jednoczesnym uwzględnieniem potrzeb małopolskiego rynku pracy. Uwzględniając specyfikę migracji przymusowej z Ukrainy warto skupić się na wspieraniu tworzenia większej liczby miejsc pracy dla kobiet i promocji zatrudniania ich w sektorach, w których dotąd zatrudniano głównie mężczyzn.

Dostrzegając przedsiębiorczość imigrantów przewidziano też różne formy wsparcia zakładania i prowadzenia przez nich działalności gospodarczej w Małopolsce. Jest to pożądane, gdyż wiąże się z potencjalnymi korzyściami zarówno dla samych imigrantów, jak i kraju przyjmującego. Jednocześnie działalność taka obarczona jest sporym ryzykiem, a porażka biznesowa wpływa bardzo negatywnie na proces integracji. Rekomendowane działania dedykowane są zarówno imigrantom, którzy nie mają jeszcze doświadczenia w prowadzeniu działalności gospodarczej, jak i tym, którzy dysponują już takim doświadczeniem oraz kapitałem i chcieliby rozwinąć lub przenieść swoje biznesy do Małopolski.

CS 3.1 Poprawa dostępu imigrantów do zatrudnienia odpowiadającego ich umiejętnościom i doświadczeniu, z uwzględnieniem potrzeb małopolskiego rynku pracy

3.1.1 Rozwój form wsparcia cudzoziemców w adaptacji na rynku pracy i aktywizacji zawodowej

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) wypracowanie metody badania potencjału zawodowego imigrantów (której efektem jest bilans kompetencji danej osoby oraz jej indywidualny plan rozwoju), pilotażowe wdrożenie metody i jej ewaluacja, opracowanie materiałów instruktażowych/ przewodnika;
- b) opieka doradcy międzykulturowego, który zna sytuację danej osoby i stale motywuje ją do podejmowania/utrzymania aktywności zawodowej oraz do efektywnego korzystania z dopasowanych do jej indywidualnych potrzeb i możliwości form wsparcia (np. zachęcanie do udziału w kursach/szkoleniach, pomoc w przygotowaniu dokumentów aplikacyjnych oraz w przygotowaniu się do rozmowy o pracę, wsparcie w załatwianiu spraw i rozwiązywaniu

problemów, np. pomoc w zakresie badań medycyny pracy, wsparcie w uzyskaniu pomocy psychologicznej, pomoc w sytuacji dyskryminacji i łamania praw pracowniczych itp.);

- c) usługi dodatkowe obejmujące m.in. poradnictwo specjalistyczne, w tym porady prawne z zakresu prawa pracy i prawa podatkowego; usługi tłumaczenia, w tym tłumaczenie dokumentów; finansowanie kosztów egzaminów językowych; dostęp do stanowiska komputerowego wraz z drukarką itp.

Rekomendowani realizatorzy: WUP

Rekomendowani uczestnicy: PUP-y

3.1.2 Szkolenia zwiększające kompetencje i świadomość prawną cudzoziemców w zakresie funkcjonowania na polskim rynku pracy i zwiększające ich szanse na uzyskanie dobrej jakości zatrudnienia

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) pozazawodowe szkolenia dedykowane cudzoziemcom, zwiększające ich szanse na zatrudnienie, np.: szkolenia z zakresu prawa pracy, podatków oraz systemu zabezpieczenia społecznego (informacje na temat rodzajów umów, praw i obowiązków pracowniczych, wysokości i sposobu rozliczania podatków i składek ZUS itp.), warsztaty dotyczące uwarunkowań kulturowych i podstawowych kompetencji międzykulturowych potrzebnych na etapie poszukiwania pracy i w miejscu pracy (np. dotyczących ogólnych zasad współżycia społecznego w środowisku pracy, postaw pracowniczych oczekiwanych przez małopolskich pracodawców itp.) itd. – konieczne zapewnienie wsparcia językowego podczas szkoleń; komplementarnie (w ramach *CS 2.1 Zwiększanie poziomu kompetencji językowych imigrantów oraz społeczeństwa przyjmującego*) przewidziano kursy języka polskiego dla cudzoziemców oraz (w ramach *CS 2.3 Ułatwianie procesu adaptacji imigrantów w nowym środowisku*) warsztaty z różnic kulturowych i komunikacji międzykulturowej;
- b) dedykowane cudzoziemcom szkolenia zawodowe, w tym szkolenia dostosowane do potrzeb konkretnych pracodawców (z zapewnieniem wsparcia językowego podczas szkoleń).

Rekomendowani realizatorzy: WUP

Rekomendowani uczestnicy: PUP-y, pracodawcy (jako zgłaszający zapotrzebowanie na tego typu działania)

3.1.3 Wsparcie imigrantów w procesie uznawania kwalifikacji zawodowych zdobytych w ich krajach pochodzenia

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) pomoc w procesie uznawania kwalifikacji, w tym dofinansowanie kosztów z tym związanych, szczególnie w branżach z największymi deficytami wykwalifikowanych kadr. Katalog możliwych działań obejmuje m.in.: informację o procesie, tłumaczenie dokumentów, wsparcie w rozwiązywaniu problemów i załatwieniu spraw, pomoc w znalezieniu tymczasowego zatrudnienia (na czas procesu uznawania kwalifikacji), dofinansowanie kosztów egzaminów, pomoc w znalezieniu stażu itp.;

- b) specjalne wsparcie na rzecz zatrudnienia w regionie imigrantów-medyków (zgodnie ze zdiagnozowanym zapotrzebowaniem na personel medyczny). Równoległe rekomenduje się działania świadomościowe wśród osób kierujących podmiotami leczniczymi (potencjalni pracodawcy) oraz w społeczeństwie przyjmującym (potencjalni pacjenci) mające na celu zwiększenie wiedzy na temat procesu uznawania kwalifikacji (z akcentowaniem wymogu równoważności kwalifikacji nabywanych w krajach pochodzenia imigrantów z obowiązującymi w Polsce).

Rekomendowani realizatorzy: WUP, JST

Rekomendowani uczestnicy: PUP-y, Małopolski Kurator Oświaty, Okręgowa Izba Lekarska w Krakowie, Małopolska Okręgowa Izba Pielęgniarek i Położnych w Krakowie, podmioty lecznicze

3.1.4 Wsparcie mikro, małych i średnich przedsiębiorców w zatrudnianiu cudzoziemców

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) udzielanie informacji/webinaria/konsultacje prawne dla pracodawców zatrudniających lub zainteresowanych zatrudnieniem cudzoziemców (aspekty formalno-prawne);
- b) usługi tłumaczenia dokumentacji rekrutacyjnej oraz stanowiskowej (tłumaczenie umów, przepisów bhp, instrukcji stanowiskowych itp.) ułatwiające zatrudnianie cudzoziemców;
- c) wsparcie kompetencyjne mikro, małych i średnich przedsiębiorców (właściciele, kadry zarządzającej) w zakresie tworzenia i zarządzania wielokulturowym środowiskiem pracy; komplementarnie (w ramach *CS 2.2 Zwiększanie poziomu kompetencji międzykulturowych i dialogu międzykulturowego*) szkolenia z zakresu wielokulturowości i niedyskryminacji dla kadry zarządzającej i pracowników oraz (w ramach *CS 2.3 Ułatwianie procesu adaptacji imigrantów w nowym środowisku*) ułatwienia w korzystaniu z usług konsultantów/asystentów międzykulturowych;
- d) stosowanie zachęt finansowych dla pracodawców zatrudniających cudzoziemców, np.: refundacja ponoszonych przez pracodawcę kosztów zastępstwa za czas nauki języka polskiego przez pracowników cudzoziemskich w ramach czasu pracy, dofinansowanie mentoringu w miejscu pracy (dodatek dla pracownika, który będzie odpowiedzialny za wprowadzenie pracownika cudzoziemskiego do pracy oraz jego integrację z zespołem), czasowe dofinansowanie kosztów zatrudnienia pracowników cudzoziemskich (na okres adaptacji w miejscu pracy) itp.

Rekomendowani realizatorzy: WUP

Rekomendowani uczestnicy: PUP-y, pracodawcy (MMŚP) jako odbiorcy wsparcia

3.1.5 Rozwijanie zasobów do prowadzenia aktywnej polityki migracyjnej w kontekście potrzeb małopolskiego rynku pracy

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) cykliczne badanie potrzeb zatrudnienia imigrantów wśród małopolskich pracodawców w krótkiej i dłuższej perspektywie czasowej;

- b) promowanie Małopolski w różnych krajach oraz informowanie, jakie są warunki życia i pracy w regionie i osoby z jakimi kwalifikacjami/w jakich sekcjach PKD i zawodach są poszukiwane;
- c) rozwijanie zasobów do prowadzenia rekrutacji za granicą zgodnie z zapotrzebowaniem małopolskiego rynku pracy, w tym ocena umiejętności i kwalifikacji zawodowych, szkolenia niezawodowe zwiększające szanse na rynku pracy, kursy językowe itp.;
- d) wypracowanie mechanizmu umożliwiającego priorytetową ścieżkę w zakresie legalizacji pobytu i pracy w Małopolsce dla cudzoziemców posiadających deficytowe na małopolskim rynku pracy kwalifikacje zawodowe;
- e) stosowanie zachęt finansowych dla cudzoziemców posiadających poszukiwane kwalifikacje zawodowe chcących osiedlić się i pracować w Małopolsce, np. tzw. bon na zasiedlenie, bon adaptacyjny itp.

Rekomendowani realizatorzy: WM w ramach środków FAMI, w tym poprzez WUP

Rekomendowani uczestnicy: MUW

3.1.6 Zapobieganie dyskryminacji i łamaniu praw pracowniczych

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) zwiększanie wiedzy cudzoziemców z zakresu przysługujących im praw pracowniczych i prawa antydyskryminacyjnego (szkolenia, konsultacje);
- b) popularyzowanie rozwiązań niedyskryminacyjnych w miejscach pracy, np. poprzez opracowanie i popularyzację polityki antydyskryminacyjnej wraz z mechanizmami ochrony pracowników cudzoziemskich przed mobbingiem i innymi formami dyskryminacji i przemocy; komplementarnie (w ramach *CS 2.2 Zwiększanie poziomu kompetencji międzykulturowych i dialogu międzykulturowego*) szkolenia z zakresu wielokulturowości i niedyskryminacji dla kadry zarządzającej i pracowników;
- c) popularyzacja usług mediatorów międzykulturowych w celu rozwiązywania konfliktów w miejscach pracy, np. poprzez stworzenie ogólnodostępnej bazy dyżurnych mediatorów międzykulturowych specjalizujących się w rozwiązywaniu konfliktów w miejscach pracy, dofinansowanie usług mediatorów międzykulturowych dla mikro, małych i średnich przedsiębiorstw itp.;
- d) wsparcie interwencyjne dla imigrantów doświadczających dyskryminacji i przemocy w miejscu pracy.

Rekomendowani realizatorzy: WUP

Rekomendowani uczestnicy: PUP-y, PIP, MUW, Policja, OIK-i, NGO

3.1.7 Wzmacnianie potencjału publicznych służb zatrudnienia w zakresie aktywizacji zawodowej cudzoziemców

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) wzmacnianie kompetencji kadr, w tym poprzez szkolenia (np. dla doradców zawodowych z badania potencjału zawodowego imigrantów i opracowywania bilansu kompetencji oraz indywidualnych planów rozwoju), wizyty studyjne itp.; komplementarnie (w ramach *CS 2.2 Zwiększanie poziomu kompetencji międzykulturowych i dialogu międzykulturowego*) rekomendowane jest wsparcie w podnoszeniu kompetencji międzykulturowych pracowników

publicznych służb zatrudnienia oraz (w ramach *CS 2.3 Ułatwianie procesu adaptacji imigrantów w nowym środowisku*) ułatwienia w korzystaniu z usług asystentów międzykulturowych (zatrudnianych w publicznych służbach zatrudnienia i wspierających doradców zawodowych);

Rekomendowani realizatorzy: WUP

Rekomendowani uczestnicy: PUP-y

CS 3.2 Ułatwianie imigrantom prowadzenia działalności gospodarczej

3.2.1 Wsparcie w rozpoczynaniu działalności gospodarczej na terenie województwa małopolskiego, w tym dla cudzoziemców-absolwentów polskich uczelni planujących zostać w Małopolsce po ukończeniu studiów

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) kursy/szkolenia z prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce (aspekty formalno-prawne i praktyczne); komplementarnie (w ramach *CS 2.1 Zwiększanie poziomu kompetencji językowych imigrantów oraz społeczeństwa przyjmującego*) kursy języka polskiego;
- b) wsparcie w załatwianiu spraw urzędowych przy zakładaniu działalności gospodarczej oraz w pierwszych latach jej prowadzenia (do 36 miesięcy);
- c) wsparcie obsługi finansowo-księgowej i kadrowej w pierwszych latach prowadzenia działalności (do 36 miesięcy).

Rekomendowani realizatorzy: WUP

Rekomendowani uczestnicy: PUP-y, akademickie biura karier, inkubatory przedsiębiorczości

3.2.2 Wsparcie w rozwijaniu działalności lub relokacji firm do województwa małopolskiego

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) kursy/szkolenia na temat formalno-prawnych aspektów prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce; komplementarnie (w ramach *CS 2.1 Zwiększanie poziomu kompetencji językowych imigrantów oraz społeczeństwa przyjmującego*) kursy języka polskiego dla przedsiębiorców, pracowników i ich rodzin;
- b) indywidualne doradztwo prawno-biznesowe i finansowo-księgowe we wczesnej fazie rozwoju firmy (do 36 miesięcy);
- c) ułatwienia w kontaktach z podmiotami zarządzającymi: Polską Strefą Inwestycji na obszarze województwa małopolskiego oraz strefami aktywności gospodarczej w małopolskich gminach;
- d) wsparcie w nawiązywaniu kontaktów biznesowych z firmami z Małopolski, poszukiwaniu odbiorców produktów i usług, łączeniu przedsiębiorców z inwestorami itp.;
- e) pomoc prawna i wizowa w relokacji firm, pracowników i ich rodzin.

Rekomendowani realizatorzy: instytucje otoczenia biznesu, w tym KPT jako podmiot zarządzający Polską Strefą Inwestycji na obszarze województwa małopolskiego

Rekomendowani uczestnicy: JST na terenie których funkcjonują strefy aktywności gospodarczej i podmioty nimi zarządzające, MUW

Obszar 4. WSPARCIE ułatwiające integrację

Kluczowymi zasadami warunkującymi spójność społeczną, w tym poprzez integrację imigrantów i społeczeństwa przyjmującego, są zasady niedyskryminacji i równości szans. Aby nie była to tylko równość „na papierze”, potrzebne są działania redukujące bariery w udziale różnych grup w życiu społecznym i dostępie do usług. W przypadku imigrantów podstawowe znaczenie mają: bariera językowa oraz bariery wynikające z różnic kulturowych. Działania odpowiadające na deficyty w tym zakresie, adresowane zarówno do imigrantów, jak i społeczeństwa przyjmującego, opisano w obszarach: pierwszym – *Skuteczna informacja* i drugim – *Wyższe kompetencje językowe i kulturowe*. Imigranci niejednokrotnie doświadczają także dodatkowych barier wynikających np. z trudności adaptacyjnych i szoku kulturowego, braku wsparcia w postaci więzi społecznych czy rodzinnych, presji związanej z potrzebą pomocy rodzinie pozostałej w kraju pochodzenia, nie mówiąc o sytuacjach traumy z powodu wojny, doświadczenia przemocy, bycia ofiarą procederu handlu ludźmi czy pracy przymusowej.

W ramach tego obszaru przedstawiono rekomendacje dotyczące wsparcia imigrantów w zakresie edukacji szkolnej oraz dostępu do opieki zdrowotnej i mieszkania. Obszary te dotyczą kluczowych potrzeb, warunkujących bezpieczeństwo i dobrą jakość życia, trudnych jednak do zaspokojenia z uwagi na niewystarczające zasoby i bariery strukturalne ograniczające dostęp do tych usług i dóbr także przedstawicielom społeczeństwa przyjmującego.

Z uwagi na fakt, iż zakres świadczeń społecznych jest szczegółowo uregulowany przepisami i w znacznej mierze zależny od statusu pobytowego imigranta, rekomendacje działań w tym obszarze koncentrują się na skutecznej informacji imigrantów o możliwych formach wsparcia oraz na podnoszeniu kompetencji kadr pomocy i integracji społecznej (opisano je w ramach dwóch pierwszych obszarów).

CS 4.1 Zapewnienie bezpiecznego, niedyskryminującego i wspierającego środowiska edukacyjnego

4.1.1 Wsparcie językowe dzieci i młodzieży szkolnej nieznających języka polskiego lub znających go na poziomie niewystarczającym do efektywnej nauki

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) opracowanie narzędzi do oceny poziomu kompetencji językowo-przedmiotowych dla pięcio- i sześciolatków oraz dzieci i młodzieży szkolnej; pilotaż w szkołach i przedszkolach – testowanie i ewaluacja;
- b) zapewnienie nauki języka polskiego w szkole nie tylko na poziomie komunikacyjnym, lecz w stopniu umożliwiającym opanowanie języka edukacji szkolnej – dotacje dla szkół na finasowanie kontynuacji zajęć z języka polskiego jako drugiego dla uczniów cudzoziemców (po upływie okresu nauki gwarantowanego ustawowo);
- c) zwiększanie liczby nauczycieli posiadających kompetencje w zakresie nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego – ułatwienia i zachęty dla nauczycieli podnoszących kompetencje glottodydaktyczne, np. poprzez dofinansowanie studiów podyplomowych, dotacje dla szkół na dodatki do wynagrodzeń dla nauczycieli posiadających kwalifikacje do nauki języka polskiego jako obcego i drugiego za prowadzenie takich zajęć itp.

Rekomendowani realizatorzy: uczelnie (w zakresie rekomendacji a), WM (w miarę możliwości zapewnienia finansowania, np. z FAMI)

Rekomendowani uczestnicy: nauczyciele i dyrektorzy szkół i przedszkoli, samorządy gmin jako organy prowadzące szkoły i przedszkola, Małopolski Kurator Oświaty, w zakresie rekomendacji c), w części dotyczącej organizacji studiów podyplomowych – uczelnie

4.1.2 Doskonalenie metod nauczania i pracy z dziećmi i młodzieżą w środowisku wielokulturowym, w tym z uczniami nieznającymi języka polskiego na poziomie umożliwiającym naukę

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) opracowanie programów nauczania i materiałów edukacyjnych do nauki kompetencji językowych i międzykulturowych dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym; pilotaż w przedszkolach i szkołach – testowanie i ewaluacja;
- b) opracowanie programów nauczania i materiałów edukacyjnych do nauki kompetencji międzykulturowych dla uczniów szkół; pilotaż w szkołach – testowanie i ewaluacja;
- c) opracowanie zasad funkcjonowania oddziałów przygotowawczych, w tym programów nauczania i materiałów edukacyjnych (językowych i przedmiotowych) dla tych oddziałów oraz rozwiązań umożliwiających płynne przechodzenie uczniów oddziałów przygotowawczych do klas mieszanych; pilotaż w szkołach – testowanie i ewaluacja;
- d) opracowanie materiałów edukacyjnych do poszczególnych przedmiotów dla nauczycieli i uczniów, dla których język polski nie jest pierwszym językiem; pilotaż w szkołach – testowanie i ewaluacja;
- e) zapewnienie materiałów dydaktycznych (ćwiczeń, kart pracy, podręczników itp.) dla każdego ucznia cudzoziemca oraz dzieci w przedszkolach;
- f) opracowanie standardów w zakresie oceniania uczniów, którzy nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do efektywnej nauki; pilotaż w szkołach – testowanie i ewaluacja;
- g) opracowanie i realizacja programu doskonalenia nauczycieli w zakresie metod pracy z uczniami, którzy nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do efektywnej nauki (zarówno w oddziałach przygotowawczych, jak i w klasach mieszanych) – kursy/szkolenia w formie warsztatowej, długoterminowe, z wypracowaniem konkretnych narzędzi/sposobów pracy i ewaluacją efektów (np. jak omówić materiał z wykorzystaniem prostego języka, w jaki sposób wyrównywać różnice programowe, jak pracować z uczniami w oddziałach przygotowawczych itd.).

Rekomendowani realizatorzy: uczelnie, MCDN, WM (w miarę możliwości zapewnienia finansowania, np. z FAMI)

Rekomendowani uczestnicy: nauczyciele i dyrektorzy szkół i przedszkoli, samorządy gmin jako organy prowadzące szkoły i przedszkola, Małopolski Kurator Oświaty, NGO działające w obszarze edukacji, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów

4.1.3 Wsparcie procesu adaptacji dzieci i młodzieży w środowisku szkolnym i rówieśniczym, przeciwdziałanie zachowaniom dyskryminacyjnym

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) zwiększanie roli asystentów międzykulturowych w szkołach, w tym poprzez: podniesienie statusu asystenta w szkole, zatrudnianie asystentów na długoterminowe umowy (niewygasające na czas wakacji), dotacje na dofinansowanie wynagrodzeń asystentów itp.; komplementarnie (w ramach *CS 2.3 Ułatwianie procesu adaptacji imigrantów w nowym środowisku*) ułatwienia i zachęty do nabywania/podnoszenia kwalifikacji przez asystentów międzykulturowych;
- b) zatrudnianie w przedszkolach i szkołach osób z doświadczeniem migracyjnym posiadających odpowiednie kwalifikacje (jako nauczycieli i pomocy nauczycieli);
- c) propagowanie mentoringu wśród uczniów wprowadzających nowoprzybyłych kolegów i koleżanki w środowisko szkolne i rówieśnicze;
- d) wsparcie nauczycieli i dyrektorów szkół i przedszkoli w nawiązywaniu kontaktów z rodzicami/opiekunami uczniów imigrantów, np. poprzez opracowanie i upowszechnianie poradnika dla rodziców/opiekunów dotyczącego edukacji w polskiej szkole, z instrukcją obsługi Librusa (w językach pochodzenia głównych grup imigrantów), szkolenia/warsztaty dla nauczycieli i dyrektorów szkół i przedszkoli z kompetencji miękkich potrzebnych do nawiązywania i utrzymywania dobrej relacji z rodzicami/opiekunami uczniów cudzoziemców itp.;
- e) zwiększanie kompetencji nauczycieli i dyrektorów szkół i przedszkoli w zakresie rozpoznawania sytuacji konfliktowych/dyskryminacyjnych/przemocowych w środowisku szkolnym i rówieśniczym, podejmowania działań prewencyjnych w tym zakresie oraz reagowania w przypadku wystąpienia takich sytuacji/zachowań – kursy/szkolenia w formule warsztatowej, długoterminowe, z wypracowaniem konkretnych narzędzi/sposobów pracy i ewaluacją efektów; komplementarnie (w ramach *CS 2.2 Zwiększanie poziomu kompetencji międzykulturowych i dialogu międzykulturowego*) szkolenia z zakresu wielokulturowości i niedyskryminacji;
- f) wypracowywanie, popularyzowanie i wdrażanie programów przeciwdziałania przemocy rówieśniczej z uwzględnieniem aspektów niedyskryminacji ze względu na rasę, pochodzenie etniczne, zwyczaje kulturowe, wyznawaną religię lub światopogląd.

Rekomendowani realizatorzy: samorządy gmin jako organy prowadzące szkoły i przedszkola, MCDN, WM (w miarę możliwości zapewnienia finansowania, np. z FAMI)

Rekomendowani uczestnicy: nauczyciele i dyrektorzy szkół i przedszkoli, Małopolski Kurator Oświaty, NGO działające w obszarze edukacji, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów

4.1.4 Działania wspierające integrację dzieci i młodzieży w środowisku szkolnym i rówieśniczym

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) zwiększanie kompetencji nauczycieli i dyrektorów szkół i przedszkoli w zakresie stosowania rozwiązań sprzyjających integracji (szkolenia, upowszechnianie dobrych praktyk itp.);
- b) wsparcie szkół i przedszkoli w realizacji projektów o charakterze integracyjnym, w tym w formule współpracy szkół i placówek oświatowych z organizacjami pozarządowymi i instytucjami kultury (projekty edukacyjne,

w szczególności zajęcia z zakresu kompetencji międzykulturowych i niedyskryminacji; pozalekcyjne zajęcia i/lub projekty: kulturalne, artystyczne, sportowe itp., w szczególności inicjatywy uczniowskie; wyjazdy integracyjne, półkolonie itp.);

- c) opracowanie założeń i realizacja projektu pilotażowego w szkołach dotyczącego uczenia się przez uczniów polskojęzycznych języka ojczystego ich kolegów i koleżanek imigrantów oraz uczenia się języka polskiego przez uczniów imigrantów – zajęcia językowe połączone z wzajemnym poznawaniem kultur.

Rekomendowani realizatorzy: samorządy gmin jako organy prowadzące szkoły i przedszkola, MCDN, WM (w miarę możliwości zapewnienia finansowania, np. z FAMI)

Rekomendowani uczestnicy: nauczyciele i dyrektorzy szkół i przedszkoli, Małopolski Kurator Oświaty, NGO, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów

4.1.5 Zwiększanie dostępności pomocy psychologicznej, pedagogicznej i logopedycznej dla dzieci i młodzieży doświadczających trudności w adaptacji i integracji w wielokulturowym środowisku szkolnym i rówieśniczym oraz wsparcie nauczycieli i asystentów międzykulturowych doświadczających stresu i wypalenia zawodowego ze względu na wyzwania edukacyjne i wychowawcze

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) podnoszenie umiejętności nauczycieli w zakresie: rozpoznawania problemów dotyczących stanu emocjonalnego uczniów, w tym uczniów z doświadczeniem migracji i uchodźstwa (zwiększanie wiedzy na temat: etapów adaptacji kulturowej uczniów z doświadczeniem migracji oraz długofalowych zmian w zakresie funkcjonowania uczniów z doświadczeniem traumy, a także właściwych zachowań w relacjach z uczniami doświadczającymi problemów w zakresie zdrowia psychicznego czy sposobu prowadzenia rozmów na tematy wiążące się z trudnymi emocjami) – kursy/szkolenia w formule warsztatowej, długoterminowe, z wypracowaniem konkretnych narzędzi/sposobów pracy i ewaluacją efektów;
- b) wypracowanie procedur diagnostyczno-terapeutycznych dla dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracji i uchodźstwa;
- c) wsparcie szkół i przedszkoli w świadczeniu pomocy specjalistycznej poprzez m.in. dofinansowanie konsultacji psychologicznych, pedagogicznych i logopedycznych, organizację warsztatów interwencyjnych (nie jednorazowych lecz w formule cyklu warsztatów terapeutycznych) dla całych klas szkolnych z problemami w integracji itp.;
- d) stworzenie centrum diagnostyczno-terapeutycznego dla dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracji i uchodźstwa, z punktami konsultacyjnymi w regionie (zespół specjalistów znających języki pochodzenia głównych grup imigrantów, w razie potrzeby wspieranych przez asystentów międzykulturowych i tłumaczy);
- e) zwiększanie wiedzy i umiejętności dyrektorów szkół, nauczycieli i asystentów międzykulturowych w zakresie profilaktyki wypalenia zawodowego – kursy/szkolenia w formie warsztatowej, długoterminowe, z wypracowaniem konkretnych narzędzi/sposobów działania i ewaluacją efektów.

Rekomendowani realizatorzy: samorządy gmin jako organy prowadzące szkoły i przedszkola, samorządy powiatów prowadzące publiczne poradnie psychologiczno-pedagogicznych, MCDN, WM w zakresie rekomendacji d) (w miarę możliwości zapewnienia finansowania)

Rekomendowani uczestnicy: poradnie psychologiczno-pedagogiczne, nauczyciele i dyrektorzy szkół i przedszkoli, Małopolski Kurator Oświaty, NGO działające w obszarze edukacji i zdrowia psychicznego, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów

CS 4.2 Zwiększenie dostępu imigrantów do opieki zdrowotnej

4.2.1 Zapewnienie zrozumiałej i aktualnej informacji na temat możliwości korzystania przez imigrantów z profilaktyki i ochrony zdrowia w Małopolsce

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) organizowanie, we współpracy z organizacjami imigranckimi, spotkań informacyjnych i szkoleń na temat ścieżek dostępu i korzystania z opieki zdrowotnej dostosowanych do potrzeb imigrantów z różnych grup narodowościowych i kulturowych;
- b) organizowanie w poradniach i szpitalach dni otwartych z możliwością kontaktu w językach obcych;
- c) szeroka dystrybucja wielojęzycznych materiałów informacyjnych na temat opieki zdrowotnej imigrantów, w tym informacji o placówkach z personelem znającym języki obce.

Rekomendowani realizatorzy: WM i wojewódzkie podmioty lecznicze, NFZ, MUW, pozostałe podmioty lecznicze publiczne i prywatne i ich organizatorzy/właściciele/ organy założycielskie

Rekomendowani uczestnicy: organizacje imigranckie, organizacje społeczne pracujące z imigrantami (także lokalne), wszyscy zainteresowani potencjalni partnerzy – podmioty zaangażowane w integrację imigrantów w regionie, w tym kluczowi interesariusze, jak pracodawcy zatrudniający imigrantów, związki zawodowe, JST i ich jednostki organizacyjne, ROPS, WUP, uczelnie i szkoły, w których uczą się imigranci, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów, aktywni wolontariusze

4.2.2 Rozpoznanie i poprawa znajomości potrzeb zdrowotnych imigrantów w społeczeństwie przyjmującym, szczególnie wśród personelu medycznego

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) dołączenie do mapy potrzeb zdrowotnych województwa małopolskiego komponentu dotyczącego imigrantów (potrzeby zdrowotne i zdrowie imigrantów), wykorzystanie danych MOW NFZ;
- b) organizowanie, szczególnie dla personelu podmiotów leczniczych, spotkań informacyjnych i szkoleń na temat potrzeb w zakresie opieki zdrowotnej imigrantów z różnych grup narodowościowych, kulturowych i społecznych, we współpracy z organizacjami międzynarodowymi działającymi na rzecz integracji imigrantów, organizacjami imigranckimi, uczelniami.

Rekomendowani realizatorzy: WM i wojewódzkie podmioty lecznicze, pozostałe podmioty lecznicze publiczne i prywatne i ich organizatorzy/właściciele, NFZ, MUW

Rekomendowani uczestnicy: organizacje imigranckie, organizacje społeczne pracujące z imigrantami, Okręgowa Izba Lekarska w Krakowie, Małopolska Okręgowa Izba Pielęgniarek i Położnych, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów, aktywni wolontariusze, zainteresowane uczelnie i jednostki naukowo-badawcze

4.2.3 Dostosowanie sposobu świadczenia i finansowania usług zdrowotnych do potrzeb pacjentów z doświadczeniem migracyjnym i uchodźczym

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) zwiększenie wyceny lub dofinansowanie usług zdrowotnych świadczonych osobom z doświadczeniem migracji lub uchodźstwa ze względu na potrzebny dłuższy czas interakcji z klientem/pacjentem (potrzeba tłumaczenia językowego, potrzeba zaangażowania asystenta medycznego, niepełne dokumentacje medyczne itp.);
- b) zapewnienie w zainteresowanych podmiotach leczniczych dostępu do asystentów międzykulturowych (komplementarnie do pkt. 2.3.4);
- c) zapewnienie we wszystkich podmiotach leczniczych w województwie informacji o możliwościach korzystania z asystentów międzykulturowych (komplementarnie do działania 2.3.4).

Rekomendowani realizatorzy: WM i wojewódzkie podmioty lecznicze, pozostałe podmioty lecznicze publiczne i prywatne w województwie i ich organizatorzy/właściciele, NFZ, MUW

Rekomendowani uczestnicy: organizacje imigranckie, organizacje społeczne pracujące z imigrantami, aktywni wolontariusze

CS 4.3 Ułatwienie imigrantom dostępu do rynku mieszkaniowego

4.3.1 Lepsze rozpoznanie i wykorzystanie zasobów mieszkaniowych

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) prowadzenie proaktywnej polityki na rzecz osiedlania się imigrantów także poza największymi miastami regionu przy jednoczesnym przeciwdziałaniu powstawania tzw. dzielnic etnicznych, np. poprzez tworzenie ofert łączonych „mieszkanie plus praca” (uwzględniających także dostępność do instytucji świadczących inne usługi, np. bliskość szkoły, żłobka, przychodni lekarskiej) czy tworzenie ofert barterowych (np. „mieszkanie za remont”, „mieszkanie za opiekę”) zwiększających dostępność mieszkań itp.

Rekomendowani realizatorzy: JST

Rekomendowani uczestnicy: pracodawcy, zarządcy nieruchomości, właściciele prywatni

4.3.2 Lepsze zabezpieczenie interesów prawnych osób wynajmujących mieszkania oraz najemców

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) rozwój Społecznych Agencji Najmu, w ramach których dzierżawione jest mieszkanie od najemcy, a tym samym uzyskuje on gwarancję terminowego uiszczania czynszu, stabilnego użytkowania i utrzymania mieszkań w dobrym stanie technicznym;

- b) analiza możliwości zmian regulacyjnych w kierunku zwiększenia ochrony prawnej osób wynajmujących mieszkania oraz najemców, np. poprzez włączenie się w proces legislacyjny związany z prawem mieszkaniowym.

Rekomendowani realizatorzy: JST

Rekomendowani uczestnicy: zarządcy nieruchomości, właściciele prywatni

Obszar 5. WSPÓŁPRACA i integrująca POLITYKA PUBLICZNA

Integracja społeczna jest zjawiskiem wielopoziomowym, międzysektorowym, mocno relacyjnym i wymagającym. Doświadczenia zebrane dotychczas w Małopolsce pokazują, że współpraca i zaangażowanie szerokiego grona interesariuszy – osób, organizacji, firm, instytucji reprezentujących różne środowiska, organizacje społeczne i gospodarcze oraz różne poziomy administracji – tworzą największy potencjał dobrych i trwałych efektów i minimalizują ryzyka.

W praktyce dnia codziennego procesy integracyjne daleko wykraczają poza czysto administracyjne środki, procedury i mechanizmy, a jednocześnie, dla swojego powodzenia, bardzo ich potrzebują. Zatem jednym z czynników sukcesu w procesach integracji imigrantów w społeczności małopolskiej są sprzyjające ramy organizacyjne, finansowe, prawne itp., a także promowanie kultury współpracy, łączenie zasobów we wspólnych przedsięwzięciach i koordynacja działań. W związku z planowanymi działaniami ogólnokrajowymi zakres rekomendacji w tej części Programu koncentruje się na rozwiązaniach regionalnych i lokalnych. Szczególną rolę przypisuje się stworzeniu sieci współpracy różnych środowisk działających na rzecz imigrantów w regionie oraz uwzględnianiu w regionalnych i lokalnych politykach perspektywy migracyjnej.

CS 5.1 Wzmocnienie współpracy różnych środowisk zajmujących się tematyką migracji i integracji

5.1.1 Stworzenie na poziomie regionalnym forum wymiany informacji i doświadczeń oraz koordynacja działań na rzecz integracji imigrantów w województwie

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) stworzenie internetowej ogólnodostępnej platformy wymiany informacji i doświadczeń oraz promowania współpracy międzysektorowej i partnerstw na rzecz integracji imigrantów w regionie;
- b) utworzenie i utrzymanie sieci współpracy różnych środowisk związanych z działaniami na rzecz imigrantów w Małopolsce, w tym wspólne wypracowanie mechanizmu, który zapewni funkcjonowanie sekretariatu sieci prowadzonego przez partnera lub partnerów;
- c) organizowanie cyklicznych spotkań koordynacyjnych dotyczących działań na rzecz integracji imigrantów w regionie i w jego poszczególnych częściach;
- d) wspólne organizowanie wydarzeń (spotkań tematycznych, warsztatów, seminariów, dni otwartych itp.) sprzyjających rozwijaniu współpracy, wymianie informacji i doświadczeń, wzajemnemu uczeniu się i tworzeniu nowych rozwiązań i odpowiedzi na pojawiające się wyzwania;
- e) organizowanie szkoleń i praktyk dla pracowników i wolontariuszy organizacji, instytucji i firm angażujących się w działania na rzecz integracji imigrantów, w celu wzajemnego uczenia się, poznawania i transferu rozwiązań (na zasadzie wymiany pracowników/wolontariuszy);
- f) wsparcie kompetencyjne i finansowe dla lokalnych sieci i forów współpracy z udziałem organizacji, administracji, instytucji i przedsiębiorstw angażujących się w działania integracyjne na danym terenie (małe granty);
- g) wsparcie finansowe dla inicjatyw na rzecz integracji imigrantów realizowanych w formule partnerstw międzysektorowych z udziałem pracodawców;

- h) wymiana doświadczeń i rozwijanie współpracy międzyregionalnej, w tym międzynarodowej, pomiędzy podmiotami mającymi doświadczenie w udanych działaniach na rzecz integracji międzykulturowej imigrantów.

Rekomendowani realizatorzy: WM jako inicjator; na etapie realizacji (jako partnerzy) – podmioty zaangażowane w integrację imigrantów w regionie, które chcą się aktywnie zaangażować

Rekomendowani uczestnicy działań: MUW, wszyscy zainteresowani potencjalni partnerzy – podmioty zaangażowane w integrację imigrantów w regionie, w tym kluczowi interesariusze, jak JST i ich jednostki organizacyjne (w tym jednostki WM), organizacje imigranckie, organizacje społeczne pracujące z imigrantami (także lokalne), pracodawcy zatrudniający imigrantów, związki zawodowe, aktywni wolontariusze, jednostki naukowe i badawcze, uczelnie, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów

5.1.2 Wsparcie lokalnych centrów wielokulturowych w mniejszych miejscowościach, jako ogólnodostępnych przestrzeni kształtowania dobrych praktyk integracji imigrantów i społeczności przyjmującej

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) utworzenie, w partnerstwie z podmiotami doświadczonymi w pracy z imigrantami, modelowego lokalnego centrum wielokulturowego, testującego rozwiązania oraz kształtującego i promującego dobre praktyki;
- b) wsparcie lokalnych centrów, finansowe (dofinansowanie) i kompetencyjne (mentoring), w zakresie tworzenia i funkcjonowania różnorodnych językowo i kulturowo zespołów pracowniczych oraz oferty uwzględniającej wielokulturowość i wielojęzyczność;
- c) preferencje wsparcia dla centrów prowadzonych z udziałem lokalnych organizacji społecznych (w tym przez partnerstwa);
- d) upowszechnianie rozwiązań modelowych, wymiana i dzielenie się doświadczeniami z innymi zainteresowanymi jednostkami.

Rekomendowani realizatorzy: WM jako inicjator, JST i ich jednostki, organizacje społeczne pracujące z imigrantami, szczególnie lokalne.

Rekomendowani uczestnicy działań: MUW, organizacje imigranckie, pracodawcy zatrudniający imigrantów (np. w ramach CSR), uczelnie, jednostki naukowe i badawcze, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów.

CS 5.2 Usprawnienie procesu legalizacji pobytu i pracy

5.2.1 Wzmacnianie potencjału Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie w zakresie obsługi cudzoziemców

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) optymalizacja procedur dotyczących legalizacji pobytu i pracy poprzez cyfryzację procesu oraz wdrażanie/rozszerzanie oferty e-usług;
- b) rozwój infrastruktury obsługowej, w tym punktów informacyjnych/punktów obsługi itp. (remont/modernizacja/rozbudowa/zakup wyposażenia);
- c) doskonalenie kompetencji kadr zajmujących się legalizacją pobytu i pracy – specjalistyczne szkolenia i kursy dla pracowników zajmujących się legalizacją pobytu i pracy.

Rekomendowani realizatorzy: MUW

5.2.2 Wzmacnianie współpracy służb w zakresie legalizacji pobytu i pracy

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) rozwój systemów teleinformatycznych wspierających procedury administracyjne i umożliwiających lepsze gromadzenie, analizowanie i rozpowszechnianie danych dotyczących przepływów i procedur migracyjnych;
- b) współpraca służb wojewody z publicznymi służbami zatrudnienia w zakresie aktywizacji zawodowej cudzoziemców (np. w ramach Centrów Integracji Cudzoziemców/ punktów obsługi cudzoziemców w ramach sieci PSZ).

Rekomendowani realizatorzy: MUW, MRiPS, WUP, PUP-y, JST, NFZ, ZUS, inne instytucje publiczne obsługujące imigrantów.

Rekomendowani uczestnicy: partnerzy społeczni i gospodarczy.

CS 5.3 Uwzględnianie w polityce publicznej zagadnień migracyjnych

5.3.1 Rozwijanie zasobu wiedzy i regionalnego potencjału badawczego w zakresie tematyki migracyjnej jako podstawy do kształtowania i ewaluacji powiązanych polityk regionalnych i lokalnych

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) realizacja cyklicznych badań monitorujących sytuację w zakresie migracji oraz integracji imigrantów w województwie, wypracowywanie rekomendacji, udostępnianie i upowszechnianie wyników;
- b) stworzenie ogólnodostępnej internetowej biblioteki – bazy wiedzy na tematy migracyjne oraz cykliczne upowszechnianie jej zasobów wśród pracowników administracji samorządowej w regionie;
- c) udostępnianie wszystkim zainteresowanym pracownikom sektora publicznego w regionie szkoleń i źródeł informacji na temat procesów migracyjnych oraz potrzeb, wyzwań i możliwych rozwiązań w zakresie integracji imigrantów w regionie.

Rekomendowani realizatorzy: uczelnie, jednostki naukowe i badawcze, MUW, WM i zainteresowane jednostki, w tym WUP

Rekomendowani uczestnicy: JST i ich jednostki, organizacje imigranckie, organizacje społeczne pracujące z imigrantami, pracodawcy zatrudniający imigrantów (w ramach CSR), związki zawodowe, organizacje pracodawców, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów

5.3.2 Uwzględnianie perspektywy migracyjnej w politykach regionalnych i lokalnych

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) wykonanie przez gminy diagnoz sytuacji migracyjnej na ich terenie, identyfikujących lokalne potrzeby i możliwości w tym zakresie oraz stanowiących podstawę dalszych działań;
- b) opracowywanie i wdrażanie na poziomie lokalnym planów działań na rzecz integracji imigrantów z lokalnym społeczeństwem przyjmującym, spójnych z Programem na poziomie regionalnym; ich monitoring i ewaluacja;

- c) wykorzystywanie, w diagnozach stanu wyjściowego i formułowaniu rozwiązań, danych ilościowych i jakościowych na temat imigrantów i procesów migracyjnych z wiarygodnych źródeł;
- d) wsparcie kompetencyjne i finansowe dla zainteresowanych samorządów w tworzeniu lokalnych planów działań na rzecz integracji imigrantów;
- e) uwzględnianie działań realizowanych lub współrealizowanych przez imigrantów w zasadach konkursów finansowanych ze środków publicznych, regulaminach budżetów obywatelskich itp.;
- f) wypracowanie metod i narzędzi monitorowania i ewaluacji sposobu realizacji i efektów Programu oraz lokalnych planów integracji imigrantów.

Rekomendowani realizatorzy: WM i inne JST oraz ich jednostki, MUW

Rekomendowani uczestnicy: organizacje społeczne w tym imigranckie, uczelnie, jednostki naukowe i badawcze, firmy doradcze, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów

5.3.3 Zwiększanie uczestnictwa przedstawicieli imigrantów w procesach tworzenia, wdrażania, monitorowania i ewaluacji polityk integracyjnych oraz innych polityk, dla których imigranci są istotną grupą docelową

Rekomendowany sposób realizacji:

- a) promowanie i wspieranie uczestnictwa osób z doświadczeniem migracyjnym i uchodźczym w ciałach partycypacyjnych (np. rady rodziców, rady osiedli, rady dzielnic, inne rady i ciała doradcze) oraz w procesach konsultacji społecznych – poprzez szkolenia, mentoring, doradztwo, pomoc organizacyjną;
- b) zapraszanie przedstawicieli środowisk imigranckich i uchodźczych do udziału w warsztatach i spotkaniach konsultacyjnych oraz zachęcanie do proponowania konkretnych rozwiązań w pracach nad strategiami, programami, planami dotyczącymi rozwoju lokalnego i regionalnego, w szczególności mającymi silny wymiar społeczny, jak np. ogólne strategie rozwoju, programy rewitalizacji, strategie rozwiązywania problemów społecznych, programy dotyczące rynku pracy, edukacji, zdrowia, przedsiębiorczości itp.;
- c) wsparcie kompetencyjne i organizacyjne przedstawicieli środowisk imigranckich i uchodźczych, które umożliwi ich aktywne uczestnictwo w procesach konsultacyjnych i partycypacyjnych (w tym uwzględnianie bariery językowej);
- d) promowanie uczestnictwa osób z doświadczeniem migracyjnym i uchodźczym w budżetach obywatelskich;
- e) wprowadzenie w życie i wsparcie kompetencyjne i finansowe polityki zatrudniania w urzędach i innych instytucjach publicznych osób z doświadczeniem migracyjnym i uchodźczym, szczególnie na stanowiskach obsługujących osoby z podobnym doświadczeniem.

Rekomendowani realizatorzy: JST i ich jednostki (w tym WM), MUW, inne instytucje publiczne obsługujące imigrantów

Rekomendowani uczestnicy: organizacje imigranckie, organizacje społeczne pracujące z imigrantami (także lokalne), pracodawcy zatrudniający imigrantów, aktywni

wolontariusze, jednostki naukowe i badawcze, uczelnie, organizacje międzynarodowe działające na rzecz integracji imigrantów

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Szeroki zakres działań proponowanych w Programie oraz duża liczba podmiotów rekomendowanych do ich realizacji wymagają wykorzystania wielu źródeł finansowania. Nie wszystkie można wskazać na etapie opracowywania Programu. Zakłada się, że będą to zarówno środki podmiotów publicznych, jak i prywatnych i społecznych. W szczególności będą one pochodzić z następujących źródeł:

- środki z instrumentów i programów Unii Europejskiej takich jak:
 - Program Krajowy Funduszu Azylu Migracji i Integracji na lata 2021-2027,
 - Program Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027,
 - Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027,
 - Interreg Europe 2021-2027;
- Norweski Mechanizm Finansowy i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (tzw. Fundusze norweskie i EOG);
- Program Rozwoju Miast w ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy (tzw. fundusze szwajcarskie);
- środki krajowe, w tym środki będące w gestii Wojewody Małopolskiego oraz publicznych służb zatrudnienia;
- środki będące w dyspozycji jednostek samorządu terytorialnego oraz samorządowych jednostek organizacyjnych (m.in. budżety samorządowych szkół i placówek oświatowych oraz instytucji kultury, środki przeznaczane w samorządach na konkursy dla organizacji pozarządowych, budżety obywatelskie itp.);
- środki organizacji międzynarodowych wspierających imigrantów i uchodźców (m.in. UNHCR, IOM, UNICEF);
- budżety podmiotów prywatnych (przedsiębiorców);
- budżety organizacji pozarządowych.

Wielkość środków przeznaczonych na realizację Programu będzie zależna od zaangażowania podmiotów realizujących poszczególne działania i na etapie opracowywania dokumentu nie jest możliwa do oszacowania.

SYSTEM MONITOROWANIA, EWALUACJI I AKTUALIZACJI PROGRAMU

Dla sposobu monitorowania i ewaluacji Programu kluczowe znaczenie ma fakt, że jest to dokument o charakterze kierunkowym, ramowym – zawiera cele i kierunki działań wraz z rekomendacjami ich wdrażania. Mają one stanowić inspirację i podpowiadać różnym organizacjom i podmiotom publicznym rozwiązania, z których warto skorzystać, doprecyzowując je i dostosowując do lokalnych uwarunkowań.

Dla osiągnięcia celów Programu niezbędne jest współdziałanie wielu różnych podmiotów – publicznych, prywatnych i społecznych. Podejmowane przez samorząd województwa i wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne działania oceniane będą w oparciu o coroczne raporty o stanie województwa, przedstawiane Sejmikowi Województwa Małopolskiego przez Zarząd Województwa Małopolskiego zgodnie z ustawą o samorządzie województwa⁹. Raporty te są dostępne w portalu Województwa Małopolskiego (<https://www.malopolska.pl>) oraz na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Urzędu Marszałkowskiego (<https://bip.malopolska.pl/umwm>). Ocena postępu w zakresie realizacji projektów współfinansowanych ze środków unijnych będzie się odbywać na zasadach przyjętych dla programów współfinansowanych z środków UE. Raporty i podsumowania z realizacji Funduszy Europejskich są publikowane na stronie <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/raporty/>.

Zakłada się, że nie rzadziej niż co trzy lata będzie przeprowadzana jakościowa ocena stopnia realizacji i aktualności Programu, z uwzględnieniem zmian zachodzących w otoczeniu społecznym, gospodarczym, instytucjonalnym i prawnym. Odbywać się ona będzie w formie warsztatów, na wzór tych prowadzonych w ramach prac nad Programem, z udziałem kluczowych interesariuszy zaangażowanych w jego wdrażanie, a także z wykorzystaniem wyników analiz i badań jakościowych. W zależności od potrzeb nie wyklucza się przeprowadzenia badania ewaluacyjnego w trakcie realizacji Programu lub po jego zakończeniu w celu oceny, jak wdrażanie Programu wpłynęło na sytuację imigrantów w województwie, czy założone cele zostały osiągnięte oraz czy proces ich realizacji był efektywny. Wyniki warsztatów i/lub badania ewaluacyjnego będą podstawą do podjęcia ewentualnej decyzji o aktualizacji Programu.

Kroczący charakter Programu odzwierciedla nasz sposób patrzenia na ten dokument, jako wprowadzenie do zarządzania integracją imigrantów w regionie.

⁹ Art. 34a ust. 4 i 9 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2094 z późn. zm.).

Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
Departament Rozwoju Regionu
ul. Wielicka 72A, 30-552 Kraków

www.malopolska.pl/malopolska-otwarta